

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

K. Muller, Heerenveen

Geen andere naam

(Hand. 4: 12)

De tijd, waarin het geloof in de drieënige God van de bijbel een religieuze en zelfs kulturele vanzelfsprekendheid was, lijkt in ons werelddeel voorgoed voorbij. En daarmee zijn we in zekere zin weer terug bij 'af'. Anders gezegd: we herkennen weer de situatie waarin de eerste apostelen het evangelie van de Here Jezus Christus hebben moeten verkondigen. Tegen de grote stroom van de tijd in. Haaks op het denken van de overgrote meerderheid.

Petrus en Johannes voor de Raad

In Hand. 4 ontmoeten we de apostelen Petrus en Johannes staande voor de joodse Raad, het Sanhedrin. De priesters, de hoofdman van de tempel en de Sadduceeën (4:1) hebben Petrus en Johannes overvallen, gearresteerd en gevangen gezet. De volgende dag moeten Petrus en Johannes voorkomen. Zij worden verhoord.

Zich de gelegenheid ten nutte makende (Ef. 5:16) verkondigen zij ook dan het evangelie van Jezus Christus. Vervuld van de heilige Geest vat Petrus dat evangelie aldus samen: "En de behoudenis is in niemand anders, want er is ook onder de hemel geen andere naam aan de mensen gegeven, waardoor wij moeten behouden worden". Niemand anders dan Jezus Christus!

En juist op dat punt gaan de wegen uit elkaar. Daar, waar het gaat om de vraag wie de Here Jezus is.

Geen andere naam

Zonder ook maar enige schroom zegt Petrus dat er maar één naam is waardoor wij behouden moeten worden. Geen enkele andere naam van welke mens – hetzij uit het verleden, hetzij uit het heden – kan met de naam van de Here Jezus gelijkgeschakeld worden. Er is maar één naam!

Hier komen we onmiskenbaar met een geweldige pretentie van het christelijke geloof in aanraking. Christenen, die deze belijdenis beamen en overnemen, slaan in onze wereld ontegenzeggelijk een hoge toon aan. Een toon, die hen zeker niet door iedereen in dank wordt afgenomen. Wie zo spreekt zal merken dat zijn omgeving hem probeert terug te fluiten. "Geen an-

dere naam?" "Kom nou!"

Inderdaad: wij zijn weer terug in de spannende situatie, waarin Petrus en Johannes zich bevonden. Het wordt niet meer algemeen beaamd als het christendom met deze pretentie voor de dag komt. Jezus heeft in onze kultuur concurrenten gekregen!

Konkurrentie

Als ik spreek over concurrenten en konkurrentie denk ik voor onze tijd aan het verschijnsel dat onze maatschappij een multireligieuze en multikulturele is geworden. Het christendom is in ons land het alleenrecht kwijt geraakt. Met name door de grote stroom van buitenlanders met hun andere kulturen en niet-christelijke religies, die zich in ons land gevestigd hebben, is het aanzien van onze maatschappij danig veranderd.

De vliegkamp in de Bijlmer heeft daar nog eens een flinke streep onder gezet. Wie het nog niet wist heeft het toen wel ontdekt. Mensen uit allerlei verschillende landen en kulturen met onderling heel verschillende religieuze overtuigingen bleken door de ramp getroffen of hadden er op de een of andere manier mee te maken. En iedereen verwerkte het leed op zijn eigen religieuze wijze.

Valt het dan nog vol te houden wat Petrus zegt? Is er werkelijk "onder de hemel geen andere naam aan de mensen gegeven, waardoor wij moeten behouden worden"? Hoe begrijpelijk dat nogal wat gelovigen in deze tijd een toontje lager willen zingen! Deze hoge pretentie is in onze tijd toch niet meer te handhaven!

Twee vragen

Doordat wij vandaag in aanraking komen met andere godsdiensten staat de belijdenis van de ene Naam op de tocht. Daarbij gaat het om een invloed van buitenaf, zou je kunnen zeggen. Maar er is nog iets waardoor deze belijdenis op de tocht staat. Daarbij gaat het meer om een invloed van binnenuit. Ik doel op hetgeen wel 'sekularisatie' genoemd wordt. Dat wil zeggen: onze wereld wordt steeds sekulierder, steeds god-lozer. Zet de multi-religiositeit van onze samenleving het eerste deel van Petrus' belijdenis onder spanning, de

sekularisatie doet dat ten aanzien van het tweede deel van deze belijdenis. De vraag is dan niet zozeer of er maar één Naam gegeven is waardoor wij behouden moeten worden, maar of we 'überhaupt' behouden moeten worden. De christelijke belijdenis staat dus onder de druk van deze twee vragen: is er maar één Naam?, en: moeten we wel behouden worden?

Behouden worden

Door de sekularisatie wordt de belijdenis, dat we behouden moeten worden onder vuur genomen. Moeten wij wel behouden, gered worden? Is de mens niet 'mans' genoeg om zichzelf te redden? In ieder geval staat de belijdenis dat we gered moeten worden op gespannen voet met ons gevoel van eigenwaarde. Het gaat tegen ons eergevoel in om van een ander – wie dan ook – afhankelijk te zijn. Om door een

37e jaargang – nr. 1
8 januari 1993

In dit nummer

- 3 H. de Jong
De kerk of Christus?
- 6 E.Th. Verboom
Een kerk ging stuk maar de
Gemeente bleef bestaan!
- 8 P.J. van Kampen
Mij geschiede naar uw
woord (3)
- 10 T. Hoekstra
Ex Libris
- 12 H.R.S. van der Veen
Sabbat en zondag (2)
- 14 N. Los-Laros
Kyrie Eleison

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

ander gered te moeten worden. Het is de mens eigen om zo lang mogelijk zijn eigen boontjes te doppen. Totdat hij volkomen stuk zit en geen enkele uitweg meer ziet. De drenkeling wordt pas gered als hij alle inspanningen om zichzelf te redden heeft opgegeven. Dan pas is hij maximaal ontvankelijk voor de reddende hand van buiten. Is het met onze kultuur misschien ook zo? Eerst helemaal vastlopen in de ellende om pas dan te zoeken naar de reddende hand van boven? Het lijkt erop dat we 't daar op aan laten komen. Om dan pas ons verweer tegen de uitstoken hand op te geven.

Opstanding

Petrus en Johannes zijn in bewaring gesteld en verhoord vanwege de prediking van de opstanding. "Omdat zij het volk leerden en in Jezus de opstanding uit de doden verkondigden." (4:2) Inderdaad: Petrus en Johannes hebben de opstanding uit de doden verkondigd nadat zij een verlamde, vanaf de schoot zijner moeder (3:2), hebben genezen. "In de naam van Jezus Christus, de Nazoreeër: Wandel!", bevalen zij de verlamde. Wat anders dan de pastorale toepassing van de opstanding uit de doden is dat geweest? In de Naam van Christus, de Opgestane, staat een mens op! Een verlamde, die genezing van boven behoeft: symbool van de mens, die niet op eigen benen kan staan en redding nodig heeft. Opstanding uit de doden.

Eén Naam is ons daartoe onder de hemel gegeven: Jezus Christus.

Anno Domini

Wij leven in het jaar 1993 – Anno Domini, in het jaar van onze Heer. Ondanks de multireligieusiteit en de sekularisatie tellen we onze jaren aldus: 1993, gerekend vanaf de geboorte van onze Here Jezus Christus. Een simpel jaartal als een teken van de ene Naam. In de mate waarin ww die ene Naam geloven zullen wij – ondanks alle druk van buitenaf en binnenuit, multireligieusiteit en sekularisatie – met Petrus en Johannes belijden: "de behoudenis is in niemand anders, want er is ook onder de hemel geen andere naam aan de mensen gegeven, waardoor wij moeten behouden worden".

Korrektie

In het nummer van 20 nov. staat bij het artikel van H. Algra, Een nieuwe liedbundel, een ondertussen gewijzigd adres van de Vereniging Evangelisatie en Rekreatie. Het nieuwe adres is: Postbus 70, 3800 AB Amersfoort

ngj

STICHTING
NEDERLANDS
GEREFORMEERD
JEUGDWERK

Help ze
de nacht door

De spaaractie van het NGJ voor dit seizoen is voor Bonaire. In dat deel van ons koninkrijk trekt de stichting 'Fundashon pa kwido die personanan disabilita Bonaire' zich het lot aan van de gehandicapte bewoners. Tien jaar na de start is het dagverblijf overvol. Maar ook wil men een woonvoorziening bouwen voor permanente opvang; en dat verklaart de slogan: 'Help ze de nacht door'.

Een prima doel om actie voor te voeren! Doe dat dan ook, plunder je kerkgenoten uit om de gehandicapten van Bonaire een onderkomen te bezorgen.

Jullie bijdrage kun je overmaken op giro 3004060 t.n.v. NGJ-Aktiefonds, Utrecht. En het is leuk als je even laat weten wat jullie voor de actie gedaan hebben. Schrijf dat aan:

Frederik de Rooy
Tolsteegsingel 8
3582 AD Utrecht

H. de Jong, Zeist

De kerk of Christus?

Behandeling van de 80ste vraag van de Heidelbergse Katechismus

Toen onlangs bij de katechismus-behandeling in onze gemeente Zondag 30 naderde kwam mij ter ore dat een katholieke mevrouw (een kennis van één van onze gemeenteleden) belangstelling had voor de wijze waarop in een gereformeerde kerk vandaag de dag over die vraag naar de 'paapse mis' gesproken werd. Ze zou ernaar komen luisteren. Reden voor mij om extra mijn best te doen. Het resultaat bied ik (met verandering van het al te preekmatige) aan onze lezers aan.

On-verschillig

Er zijn genoeg dominees die vraag en antwoord 80 van de Heidelbergse katechismus bij de behandeling in de gemeente overslaan. „Niet meer van onze tijd”, zeggen ze. Daar is dit van waar dat wij de dingen vandaag beslist anders zouden zeggen. Beter? Waarschijnlijk wolliger. Wij houden niet van verschillen, wij zijn on-verschillig geworden. En als we niet oppassen, echt onverschillig. Is het soms niet zo dat veel tolerantie vandaag berust op onverschilligheid? Het kan ons gewoon niets schelen wat een ander gelooft. Die ander mag van ons alles geloven. En wij prijzen daarbij onze eigen ruimhartigheid. Maar pas op, wat wij voor ruimdenkendheid houden is in veel gevallen inderdaad niet meer dan onverschilligheid. Nu zeg ik niet dat we weer terug moeten naar de tijd dat we de dingen recht voor z'n raap zeiden. Daar kleven ook bezwaren aan. Maar wat op z'n minst van ons gevraagd mag worden is dat we ophouden zo zelfvoldaan in onze eigen tolerantie te roemen en er zo prat op te gaan dat wij andersdenkenden naast ons kunnen velen. „Veel mensen roemen hun eigen welwillendheid”, zegt de spreuken-dichter, „maar een betrouwbaar man, wie zal hem vinden?” (Spreuken 20 : 6). Inderdaad, wie is zo betrouwbaar dat hij de mening van anderen waar hij het niet mee eens is integer kan bestrijden? Dat hij iets in de ander kan afwijzen zonder die ander zelf te laten vallen. Dat is erg moeilijk. Ook de katechismus is daar niet helemaal in geslaagd. Die had dat woord 'vervloekt' ('een vervloekte afgoderij') beslist achter z'n kiezen moeten houden. Op z'n minst. Want dat is kwetsend.

Zet en tegenzet

„Ja, maar Rome is begonnen”, zou een protestant kunnen zeggen. Dat zou niet eens onjuist zijn. De RK kerk heeft op het koncilie van Trente in 1563 de leer van Luther veroordeeld en deed dat met de woorden: „Si quis dixerit...Anathema sit” („Als iemand beweert...dan zij hij vervloekt”). En

toen Trente dat uitgesproken had namen de protestantse vaders vraag en antwoord 80 als tegenzet in de Katechismus op. Aanvankelijk ontbrak die. Hij is er later bijgemaakt. In reactie dus op Rome. Lik op stuk, vervloeking tegenover vervloeking. Trente werd met gelijke munt betaald. Nu, dat is voor ons mensen uit welke tijd ook herkenbaar genoeg, dat leer om leer, maar daarom is het nog niet goed. En er is dan ook alle reden om wat er in deze Katechismuszondag staat in meer christelijke zin te herformuleren. Dat zou toch beter zijn dan het (zoals velen willen) maar af te schaffen en of er zwijgend aan voorbij te gaan, want het gaat hier wel degelijk om een verschil dat de moeite waard is. Het slaat echt ergens op.

Het verschil

Wat is nu ten diepste dat verschil? Wel, de kerk speelt bij Rome een veel grotere rol dan bij de Reformatie. Christus gaat er zelfs een beetje achter schuil. Gereformeerden zien de kerk graag in de rol van Johannes de Doper. U weet, Johannes de Doper was de voorloper van de Here Jezus. Hij verwees naar Hem: „Zie het lam Gods dat de zonden der wereld wegneemt”. En als de mensen naar hem toekwamen omdat ze dachten dat hij de messias was dan zei hij: nee, ik ben niet de bruidegom zelf, ik ben slechts de vriend van de bruidegom. Je moet niet bij mij wezen maar bij Hem. Kijk, dat wil de kerk van de Reformatie nu ook zo graag zijn: vriend van de bruidegom die ten opzichte van de bruidegom zelf weet van een scheiden terugtreden. Niet dat ze daarin nu zo wonderwel slaagt, maar ze ziet dat toch als ideaal. Over wat daar in de praktijk van terecht komt, zou ik heel terughoudend willen zijn. Maar het gaat nu even over de gedachte, de leer. De leer dan van de Reformatie is dat de kerk verwijzend en verwachtend dient te zijn. Daartegenover is de RK kerk meer bezittend. Dat bedoel ik niet in financiële zin. In die betekenis zijn er bezittende kerken aan beide kanten van de streep, roomse en protestantse. En zij zullen het voor God moeten verantwoorden dat ze in deze tijd van duizend noden nog zo stinkend rijk zijn. Daarover nu verder maar niet. Nee, als ik zeg dat de RK kerk een bezittende kerk is dan bedoel ik dat ze het heil bezit, dat ze Christus zelf als het ware in bezit en beheer neemt. De RK kerk ziet zichzelf als de voortzetting op aarde van de vleeswording des Woords. Dat wil zeggen dat het Christus-geheim dat in de persoon van Jezus begonnen is zich in de kerk voortzet. En dat geeft

dan aan de kerk een gewicht dat wij aan protestantse zijde zo niet kennen. Dus: een verwachtende en verwijzende kerk aan de ene kant en een bezittende kerk aan de andere kant, – dat is eigenlijk het verschil.

Blikrichtingen

U herinnert zich dat ik het op de Avondmaalszondagen nog wel eens heb over een aantal blikrichtingen die als het goed is de viering van 's Heren tafel begeleiden. Ons geestes oog dwaalt aan de maaltijd terug naar Golgota waar onze Heer dat heel unieke verzoeningsoffer voor ons gebracht heeft. De Here heeft ons daartoe ook aangespoord met de woorden: „Doet dat tot mijn gedachtenis”, ga met je gedachten terug naar dat grote en indrukwekkende gebeuren, daar in het Jeruzalem van onze beginnende jaartelling en laat dat op je inwerken. Maar er is meer; we kijken aan het avondmaal ook vooruit naar het ogenblik dat onze Here in levenden lijve vóór ons zal staan. Bij zijn wederkomst. Ook dat volgens het woord van de Meester: „Doet dat totdat Ik kom”. En ook proberen we aan tafel ernst te maken met de oproep die de viering in de oude kerk al vergezelde: „Sursum

Schrijven is meer dan taalbeheersing alleen

Journalistiek is meer dan 'stukjes schrijven'. Dat blijkt wel uit het lesprogramma van de Evangelische School voor Journalistiek. Want daarin is veel meer dan alleen taalbeheersing opgenomen. In de studiegids staat alle informatie over het lesprogramma en de opleiding. Vraag 'm vandaag nog aan!

Ja! Stuur mij de studiegids. J-2

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____

Woonplaats: _____

Bon opsturen naar:
EH, Postbus 957, 3800 AZ Amersfoort

 evangelische hogeschool

15 jaar principiële kwaliteit

corda", „De harten omhoog!" Denk maar aan de voorafsprak bij het breken van het brood dat wij met onze harten niet blijven hangen aan de uiterlijke tekenen van brood en wijn, maar de harten opwaarts in de hemel verheffen, waar Christus is, aan de rechterhand Gods. Lichamelijk is Hij hier nu niet, is daarmee gezegd. Dat is dus de derde richting: omhoog. (Ik noem er dan in de regel nog een vierde blikrichting bij, dat we namelijk aan de tafel ook naar elkaar kijken om zo de ander naast ons te zien zitten. Maar dat laat ik nu maar even voor wat het is. Daar kan ik in dit verband niet zoveel mee.)

Maar die drie blikrichtingen: achterwaarts, voorwaarts en opwaarts, ja, dat is heel typisch gereformeerd of reformatorisch om elkaar daarop te wijzen bij de avondmaalsviering. Het is gek gezegd maar eigenlijk is het zo dat bij een gereformeerde avondmaalsviering op een drievoudige wijze geestelijk de kerk uit wordt gestuurd. Slechts de laatste blikrichting, die naar opzij, naar de broeder en zuster naast ons, bepaalt ons bij de kerk zelf. Maar de andere halen ons juist weg bij de kerk. Ze trekken ons heen naar Golgota, waar de Heer buiten de legerplaats, buiten de kerk, geleden heeft; naar de hemel als de plaats waar Jezus nu verblijft en de kerk ook al niet is; en naar de toekomst of wederkomst van Christus die voor de kerk nog komen moet en een verborgenheid is. De protestantse kerk verwijst en verwacht, zei ik, en dat krijgen we aan de hand van die drie blikrichtingen heel helder vóór ons.

Bij de kerk vandaan

Laten we met behulp hiervan nu vraag en antwoord 80 eens lezen. „Wat voor verschil is er tussen het avondmaal des Heren en de pauselijke mis?" In die vraagstelling zit al meteen een positieus opgesloten. Het avondmaal is van de Here en de mis is van de paus. Dat klinkt gelijkhebberig, maar toch stuiten we hier meteen al op de kern van het verschil. Is het avondmaal van de Heer of is het van de kerk? Wie is de eigenlijke gastheer: Christus of de priester? Staat Christus centraal of staat de kerk centraal? Je moet toegeven dat dat inderdaad de kernvraag is. In het antwoord op de gestelde vraag worden dan vervolgens een tweetal kenmerkende omschrijvingen van avondmaal en mis gegeven waarin dit verschil nader wordt uitgewerkt. Eerst het avondmaal. „Het avondmaal des Heren betuigt ons dat wij volkomen vergeving van al onze zonden hebben door het unieke offer dat Jezus Christus zelf eenmaal aan het kruis heeft volbracht". Ziet u dat hier de aandacht helemaal gaat naar Jezus Christus zelf en het toen en daar van zijn offer op Golgota? We worden door deze zin inderdaad weggeleid uit de kerk vandaan naar Hem die door zijn offer de kerk gesticht heeft. Het gaat dan zo verder: „... en dat we door

de Heilige Geest Christus worden ingelijfd, die nu naar zijn menselijke natuur niet meer op de aarde maar in de hemel is, ter rechterhand Gods zijns Vaders". Opnieuw wordt hier zeer duidelijk dat Christus en de kerk bepaald niet samenvallen. De kerk is op aarde maar Christus is in de hemel en het avondmaal trekt ons geestelijk naar de hemel. Niet in een wereldvlucht, dat is niet de bedoeling, maar wel in het besef dat de kerk op deze aarde haar rust niet vindt. „Niets is er waar ik in kan rusten", zingt ze dan ook met de psalm (73). En dan het derde zinnetje of zinsdeeltje: „... en (dat Christus) daar (in de hemel) door ons wil worden aanbeden". Ik had wel graag gewild dat de Katechismus op deze plaats nog even door gegaan was met de woorden: „... en vandaan in zijn wederkomst verwacht mag worden". Het aanbidden van de Christus is toch vóór alles het roepen om zijn komst: „Kom, Here Jezus!" Maar eigenaardig genoeg hebben de reformatorische vaders die eindverwachting en dat eindverlangen niet zo met het avondmaal in verband gebracht. Kennelijk zat het avondmaal daarvoor te zeer gevangen in de strijd die juist rondom dit sakrament zo bitter gevoerd is. Dat is jammer. Maar goed, de Katechismus zegt toch zeer terecht dat de aanbidding (en de verwachting, vul ik dus aan) naar Christus uitgaat die nu (nog) niet bij ons is. „Doet dat tot dat Ik kom", zei Jezus, dat wil zeggen: Vier het avondmaal in de verwachting van mijn wederkomst. En zo haalt ook dit woord over de aanbidding ons dus weg bij de kerk vandaan om ons te richten op onze Heer in de hemel en zijn wederkomst daarvandaan.

Naar de kerk toe

En nu de karakteristieke omschrijving van de mis. „Maar de Mis leert dat de levenden en de doden niet door het lijden van Christus vergeving der zonden hebben, tenzij dat Christus nog dagelijks voor hen door de mispriesters geofferd wordt". Hier in de Mis is dus ook sprake van het lijden van Christus als de bron van ons heil. Net als bij het avondmaal. Op dit gemeenschappelijke wil ik grote nadruk leggen. Denk er wel om dat het verschil waar we het nu over hebben voor u niet zo zwaar gaat wegen dat u die diepe overeenstemming niet meer ziet! Christus' lijden, daar zijn we aan beide kanten van de streep vol van. Maar merkt u dat dat lijden, dat offer van de Heer hier van buiten de kerk naar binnen getrokken wordt? Het is zelfs zo dat Golgota hier door de kerk in beheer wordt genomen. Het is immers de priester die in de eucharistieviering het offer des Heren onbloedig herhaalt. En het is pas vanwege die herhaling dat dit offer zijn kracht en werkzaamheid heeft. We moeten zeggen dat de kerk zich op deze manier wel heel sterk op de voorgrond dringt. Ze wordt hier echt tot een machtsinstituut, een instituut van *geestelijke* macht, bedoel ik te zeggen. Ik denk

dus bij macht nu niet aan iets politieks. (Ik ben hier helemaal niet politiek bezig.) Geestelijke macht, in die zin dat de gelovige slechts via de kerk bij Christus en zijn offer kan komen. Dit gaat te ver. Bijbels gezien staat de kerk niet tussen Christus en de gelovige in, ze houdt zich meer ter zijde op, zoals de vriend van de bruidegom betaamt. We lezen verder: „... en dat Christus lichamelijk onder de gestalte van brood en wijn is". Dit is de bekende transsubstantiatie-leer, de leer van de wezensverandering van het brood en de wijn in het lichaam en bloed des Heren. Daar gaan we het hier nu niet uitvoerig over hebben. Ik merk alleen op dat het krachtens deze leer is dat Christus zich weliswaar onzichtbaar maar toch lichamelijk binnen het kerkinstituut bevindt en zelfs binnenin het kerkgebouw, in het centrum daarvan, verblijf houdt. Een Rooms kerkgebouw is een waar Godshuis, een schelp rondom de oester die Christus heet. Ook hier dus dat kenmerkende dat onze geest niet uit de kerk opwaarts gestuurd wordt, naar daar waar Christus is, maar integendeel, Christus wordt van omhoog geestelijk neergetrokken in de kerk. De kerk omvangt haar Heer. Het laatste stukje van de typerende omschrijving zegt: „... en (dat Christus) daarom ook daarin (dus in het brood en de wijn) moet worden aanbeden". Dat gaat dus weer over de gebedsrichting waaraan ik even eerder de richting van ons verlangen en onze verwachting heb gekoppeld. Welke kant kijken we uit als we Christus in het gebed zoeken en in verwachting naar Hem uitzien en vragen „Kom, Here Jezus!"? Is onze blik dan gericht op de monstrans die Christus in zijn lichamelijke aanwezigheid ten toon stelt of zeggen we met de psalm „Tot U, die zetelt in de hemel hoog, richt ik vol hoop mijn oog...", (Psalm 123 : 1)? Pelgrimeert de kerk nog wel, mag je bij de Roomse opvatting vragen. Wordt de kracht van de wederkomstverwachting niet gebroken, als de Heer in het altaarsakrament toch al lichamelijk bij ons is?

Afgoderij

Nu is de RK kerk op het Tweede Vatikaanse Concilie van de zestiger jaren van onze eeuw gaan spreken over de Kerk als 'Gods volk onderweg'. En dat is beter. Hier neemt de kerk namelijk de geestelijke gestalte van de armoedige pelgrim aan. Ze is in deze wereld nog niet bezittend. Ze verwijst en ze verwacht. Het is vurig te hopen dat deze lijn van denken zich in de RK kerk voort zal zetten. Dat ze het machtsdenken op zal geven. En moge het dan zo zijn dat de RK kerk op de plaats van die geestelijke armoede de kerken der reformatie zal aantreffen. Want het is niet denkbeeldig dat wijzelf daar al lang en breed weer vandaan zijn. De reformatorische kerkleer is namelijk een zeer hoge greep. Het is een geestelijk standpunt dat zeer moeilijk is vol te houden. Alleen maar

in een voortdurende afhankelijkheid van Christus. Wij uit onszelf, wij hebben immers altijd weer de neiging om van onze geloofszekerheid zelfverzekerdheid te maken en Christus door de kerk te vervangen. En dat leidt dan inderdaad tot een soort afgoderij, – dat scherpe woord dat de Katechismus hier bezigt. U hebt wel gemerkt dat ik wel dat scheldwoord 'vervloekt' uit vraag en antwoord 80 liet vallen, maar die waarschuwing tegen afgoderij, nee, laat die maar staan. En dan vooral als waarschuwing voor ons allemaal en niet als beschuldiging naar één kant. Als waarschuwing dus en dan met verwijzing naar het oude Israël dat afgoderij met de ark bedreef (we hebben dat gelezen in I Samuël 4). Datzelfde kunnen wij ook doen met avondmaal en kerk. Dat we tegen de wereld die ons hatelijk vraagt: „Waar is uw God?” (nietwaar, Psalm 42: „Waar is God die gij verwacht?”) – dat we tegen die vragende wereld willen kunnen zeggen: Waar onze God is? Wel, hier! Zichtbaar en tastbaar! De kerk als Godsbewijs. Zou dat inderdaad geen afgoderij zijn? Gelukkig trouwens (dat zeg ik nog even tussen haakjes) formuleert de Katechismus voorzichtig: „... in de grond niet anders dan afgoderij”. Dat laat ruimte voor de zeer integere bedoelingen waarmee ook een katholieke zo goed als een gereformeerde gelovige de maaltijd van de Heer kan gebruiken. Daar wijs ik met nadruk op. Het kan er immers niet om gaan elkaar uit te schelden of te wonden en te kwetsen. Daarvoor hebben we elkaar in deze godloze tijd tezeer nodig. En daarom, als er gewaarschuwd moet worden tegen afgoderij, en dat moet inderdaad!, dan gaan we als reformatorische christenen broederlijk naast de RK gelovigen staan. Want afgoderij, daar hebben we allemaal een handje van.

'Wir sind nur Bettler'

Christus *achter* ons: Golgota, Christus *vóór* ons: wederkomst, Christus *boven* ons: de hemel, – en we zouden zo graag zeggen: Christus *bij* ons, *in* ons. En dat is Hij ook, maar nu alleen nog maar in Woord en Geest, alleen maar voor het geloof grijpbaar. „Ik hef mijn ogen op naar de bergen (dat wil zeggen naar het allerindrukwekkendste van de schepping, en dat wil dus ook zeggen: naar alle indrukwekkende aardse gestalten en instituten) – van waar zal mijn hulp komen?”, zegt de psalm (121) en dat herkennen wij. Maar het antwoord is dat alleen maar voor het geloof vatbare: „Mijn hulp is van de Heer alleen!”, zoals we aan het begin van elke kerkdienst zeggen: „Onze hulp is in de naam des Heren die de hemel en de aarde gemaakt heeft”. „Wir sind nur Bettler”, „wij zijn maar bedelaars”, zei Luther op zijn sterfbed. Daarmee vatte hij heel het reformatorische geloof samen. Geen bezitters, maar bedelaars en pelgrims. „Hoc verum est”, zei hij er achteraan, „dat is waar”. Alsof hij zich bewust

was dat het een erg moeilijke waarheid was die hij daarmee uitsprak. Laten we inderdaad maar niet te gauw denken dat we er mee klaar zijn. Laten we God bidden om de Heilige Geest om onze relatie met de onzichtbare Christus te voeden en te onderhouden – niet het minst door het avondmaal.

Impressies uit Benidorm (7)

Opnieuw zijn we enkele maanden werkzaam in de pastorie aan de Costa Blanca onder de Spaanse zon, die dit najaar uitbundiger schijnt dan ooit. De overwinteraars profiteren er volop van.

En ook wij genieten tussen de activiteiten door van de heerlijke zon en van de telkens wisselende kleuren van de zee en de bergen daarachter. Het uitzicht daarop verveelt nooit. En we zeggen het de Prediker graag na: „Het licht doet je goed, een genot is het de zon te zien schijnen” (11:7).

Ook in een ander opzicht moet ik aan de woorden uit datzelfde gedeelte van Prediker denken.

Wanneer ik 's zondags op de preekstoel sta – de zaal gevuld met enkele honderden mensen – zie ik bijna enkel hoofden met grijs of wit haar.

Met de beeldspraak van Prediker kun je zeggen: „de amandelbomen staan in volle bloei”.

Dat beeld spreekt hier zeker aan, want straks, begin februari, tooien de talloze amandelbomen in deze vruchtbare strook langs de kust zich met een overdaad aan witte bloesem.

Telkens weer ontdekken we hier trouwens, hoe betrekkelijk leeftijd is.

Veel belangrijker dan het aantal jaren dat je leeft is, hóe je leeft!

Wat kunnen de mensen, die hier wonen of komen, toch levenslustig en ondernemend zijn.

Zeker, ook bij hen laat het ouderworden zich gelden: minder goed kunnen lopen, hartklachten, slechtzien – wie is hier nog zonder bril? –, doof worden, hoogtevrees... lees maar hoe de Prediker dat in hoofdstuk 12 met pakkende dichterlijke beelden beschrijft.

Maar toch – mensen kunnen met minder mogelijkheden nog zóveel doen. Soms méér dan wie nog lichamelijk voor honderd procent in orde is. Iemand van 90 komt hier elk jaar een week of acht en geniet ondanks het slecht ter been zijn en een heel beperkt gehoor en gezichtsvermogen zo enorm, ook van de kerkgang en de gespreksmiddagen...

Mensen van 80 rijden nog altijd met hun caravan hierheen om op een van de campings te overwinteren, en ze zijn nog zeker niet van plan ermee te stoppen...

Een echtpaar van tegen de 70 denkt erover om hun huis hier te verkopen, want ze willen toch eens wat meer gaan reizen en van de wereld gaan zien...

En mensen van om en nabij de 60 zijn hier 'de jonkies'!

„Daarom, indien de mens vele jaren leeft, verheuge hij zich in die alle...” (Prediker 11:8) – ook al weet je, dat er donkere en moeilijke tijden kunnen komen.

Juist dáárom.

Zou deze *levenskunst* enkel een kwestie van karakter zijn?

Zou je het kunnen leren?

In zekere zin betreft het hier toch wel mensen, die een enigszins avontuurlijke aard hebben; anders begin je niet aan zulke dingen.

Maar het is wél zo, dat belangstelling voor andere landen, culturen, volken, mensen iemands geest kan afhouden van de spiraal om jezelf.

Ramen en deuren openhouden houdt een mens gezond!

Deze levenskunst heeft kennelijk veel te maken met je levenaïnstelling – en dus ook met het geloof.

Tijdens onze bezoeken horen we doorgaans verhalen en ervaringen, waarbij we denken: hoe is het mogelijk dat deze mens staande is gebleven. Maar men geeft er tegelijk blijk van te beseffen, dat een mens dat niet zonder God en zonder de anderen naast hem kan.

Het gaat in een mensenleven tenslotte om wat de Prediker noemt „de vreze des HEREN”: het eerbied hebben voor en vertrouwen op de Schepper. Die je op zoveel manieren om je heen kunt zien werken.

De rest is relatief.

Alfáz del Pi, december 1992
J.M. Smelik

E.Th. Verboom, Arnhem

Een kerk ging stuk maar de Gemeente bleef bestaan!

Er is na de eind-zestiger jaren heel wat geschreven in de kerkelijke pers inzake de scheuring binnen de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt waaruit de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn voortgekomen. Geschreven vooral door diegenen die de scheuring en wat daaraan vooraf ging bewust zelf hebben meegemaakt. Voor een aantal was het zelfs de tweede scheuring. Bij veel schrijvers voel je al lezend de diepe pijn die werd gevoeld en soms weer boven komt. Er wordt weinig over deze zaken gesproken en geschreven door de jongeren van vandaag, zeg maar de begin-dertigers die in de zestiger jaren de weg als vanzelf met hun ouders gingen. En dat is begrijpelijk want wij hebben de zestiger jaren niet bewust meegemaakt.

Een kerk ging stuk

Het boek 'een kerk ging stuk' is met name geschreven voor onze generatie. En inderdaad voor mij was het lezen van het boek een ervaring, in die zin, dat ik als het ware een nooit zo goed begrepen stuk jonge kerkhistorie waarvan ik slechts de emotionele naweën heb gevoeld aan mij voorbij zag trekken.

Nu ik het boek gelezen heb kan ik beter dan voorheen begrijpen waarom ouderen toen ik nog als puber in de Nederlands Gereformeerde Kerk zat zo fel konden reageren op de Vrijgemaakten en vice versa. Nu begrijp ik waarom hele families, hetgeen zich bij ons ook voor deed, werden gescheurd. Op bepaalde adressen hoefden wij niet meer te komen. Gelukkig is er sindsdien ook veel ten goede veranderd.

Ik kan het begrijpen en daarmee bedoel ik dan dat ik de eind-zestiger jaren nu beter dan toen in een bepaalde context kan plaatsen maar hoe langer ik over de feitelijke toedracht nadenk des te beschamender vind ik de hele affaire. Ik moet bekennen dat ook ik met gigantische vooroordelen naar de Vrijgemaakten heb gekeken en voor wat betreft sommige aspecten doe ik dat nog steeds maar niet meer zo zeer vanuit een voorgenomen negatieve houding maar ook wel vanwege persoonlijke ervaringen die ik heb opgedaan en dan wel het meest vanwege het soms zo verstikkende dogmatisch kerkelijke klimaat wat vanuit de Vrijgemaakte kerk op mij af komt.

Maar na het lezen van het boek bekwam mij ook een ander gevoel en ik vraag mij af of de schrijvers van het boek met de uitgifte ervan deze vragen ook bewust hebben willen oproepen.

De vraag is deze: in hoeverre moeten de jongere generaties binnen onze kerken en dan ook de jongeren binnen de Gereformeerde Vrijgemaakte Kerken zich actief inzetten om weer naar elkaar toe te groeien?

Zijn wij, zo vraag ik mij af, juist vanwege het gemis aan persoonlijke confrontaties niet juist beter in staat om weer met elkaar in gesprek te treden dan de ouderen die met alle respect vaak niet over hun persoonlijke belevenissen en vooral ook emoties heen kunnen stappen, wat op zich zelf genomen heel begrijpelijk is. Ligt daar voor ons jongeren niet een taak?

En dan doel ik niet zo zeer op het streven naar hereniging en eenwording in organisatorische zin maar allereerst op wederzijdse erkenning en respect voor elkaar omdat we ontdekken kunnen als we dat willen dat we heel veel met elkaar gemeen hebben en in Christus broeders en zusters zijn! Op het boek 'een kerk ging stuk' werd in het Nederlands Dagblad positief gereageerd. Lees je echter in De Reformatie de artikelen van W.G. de Vries, die het boek recenseert dan kom je al weer snel in het al oude welles nietes traject terecht waarbij er na het lezen van deze artikelen weinig hoop overblijft om met wederzijds respect met elkaar te kunnen spreken over zaken die ons binden. Het was onze ds. De Jong die nog niet zo lang geleden in Opbouw schreef: „We kunnen niet zonder elkaar maar we kunnen ook niet met elkaar”. Hij zei mijns inziens middels deze uitspraak iets heel herkenbaars! Maar moeten wij jongeren het daar dan maar bij laten, zonder hiermee te willen suggereren dat dit Ds. de Jong zijn advies zou zijn!

De jongeren

Hoe kom ik er eigenlijk toe in Opbouw naar aanleiding van het uitkomen van het boek 'een kerk ging stuk' te schrijven?

In de eerste plaats omdat de vragen hierboven gesteld bij mij opkwamen en ik die vragen en mogelijke antwoorden daarop graag met anderen wil delen.

In de tweede plaats omdat onze kerken zo hier en daar samen spreken met Christelijk Gereformeerden en zelfs ook met Gereformeerde Vrijgemaakten en het valt mij op dat met name daar waar het een samenspreking met Gereformeerde Vrijgemaakten betreft het proces veel moeizamer verloopt juist ook vanwege die al genoemde wederzijds voelbare emoties en vooroordelen die een werkelijke toenadering vaak zo moeilijk maken

en uiteindelijk schijnbaar onmogelijk. In de derde plaats omdat ik de indruk heb maar dat is uiterst subjectief bepaald, dat wij binnen onze kerken en met name onder de jongeren een gebrek kunnen opmerken aan relevante kennis met betrekking tot onze kerkgeschiedenis. Ik heb de indruk dat er maar een heel kleine groep jongeren is die kennis neemt van kerkelijke ontwikkelingen vanuit Gereformeerde kerkelijke lectuur. Tevens denk ik dat er in onze gemeenten door de jongeren weinig gesproken en gedacht wordt vanuit een stuk bekendheid met het verleden. Dat dat soms een groot voordeel kan zijn ben ik mij heel wel bewust maar het omgekeerde is ook waar.

Dat er veel ontwikkelingen zijn momenteel op kerkelijk terrein is een feit. En ook binnen de Gereformeerde Vrijgemaakte kerken is een verandering voelbaar die naar mijn indruk positief te beoordelen is en perspectieven biedt meer dan ooit om door ons aangegrepen te worden in het kader van wederzijdse ontmoeting.

In de vierde plaats en zeker niet de laatste omdat we elkaar gezien de kerkelijke ontwikkelingen in ons kleine land zo nodig hebben. En je kunt ervan denken wat je wilt maar binnen de Gereformeerde Vrijgemaakte Kerkgemeenschap is er ook vanwege hun grootte het voordeel van het om het maar zo te noemen kader van waaruit op ontwikkelingen op kerkelijk en maatschappelijk gebied wordt gedacht en geschreven en waar een ieder kennis van kan nemen. En dat soort begeleidende informatie moeten wij toch wel enigszins ontberen. En dat ervaar ik persoonlijk als een gemis. Dan doel ik op informatie die door allerlei Gereformeerde organisaties wordt aangeboden. Om eens wat te noemen: Nederlands Dagblad, het nieuwe blad 'bij de tijd', het jongerenblad 'Kivive' en toch ook wel evangelisatieprojecten die vanuit een aantal gemeenten worden gedragen en een Bijbelcursus die voor onkerkelijken is opgezet en waarmee wij persoonlijk goede ervaringen opdoen.

Ik denk dat het waardevol is dat er zoveel goede literatuur voorhanden is binnen de Gereformeerde Vrijgemaakte Kerken en ik vind het jammer dat we zo weinig op dat gebied met elkaar delen.

Maar ook op het terrein van onderwijs hebben de Gereformeerde Vrijgemaakten in heel wat plaatsen wat te bieden. Na de scheuring waren er heel wat barrières die veroorzaakten dat wij niet van deze scholen gebruik maak-

ten en was het 'gewone' Protestants Christelijke Onderwijs nog een heel redelijk alternatief maar dat is vandaag de dag wel anders en zo is dat met meer organisaties waarin de Gereformeerd Vrijgemaakten om het zo maar te zeggen zelfvoorzienend zijn geworden.

Moeten we ons niet aktiever inzetten voor onderling kontakt en zou het niet goed zijn oprecht te zoeken naar wegen om samen te werken op terreinen die voor ons en onze kinderen zo van levensbelang zijn zonder overigens de kerkelijke vraagstukken onbesproken te laten?

Moeten we, en dan doel ik dus met name op diegenen onder ons die de scheuring niet bewust hebben meegeemaakt, ons niet meer dan nu gebeurt inzetten voor het nemen van stappen die in ieder geval kunnen leiden tot kontakt met elkaar, in de hoop tot erkenning van elkaar te komen en uiteindelijk tot samenwerking op allerlei terrein?

Samenwerking

Zelf neig ik er naar bovenstaande vragen positief te beantwoorden en te stellen dat wij ons aktief open moeten stellen voor vormen van samenwerking op allerlei gebied.

Niet omdat ik meen dat wij elkaar wel moeten zoeken omdat de onderlinge verdeeldheid een gruwel zou zijn in Gods ogen.

Met dit motief heb ik persoonlijk enige moeite waarmee ik niet wil zeggen dat het geen bijbels gefundeerd motief zou kunnen zijn.

Van uit deze motivatie wordt een streven naar eenheid al snel een bij voorbaat gefrustreerd proces waarbij het als een falen en als een zonde wordt ervaren indien onverhoopt pogingen daartoe mislukken. Ik geloof ook niet dat God zoveel verdriet heeft vanwege het bestaan van de verschillende kerkgenootschappen op zich. Ik beperk mij dan even tot de Gereformeerd Vrijgemaakten, de Christelijk Gereformeerden en de Nederlands Gereformeerden. Veeleer heeft God er denk ik wel verdriet van dat we elkaar soms zo enorm te kort doen en vanwege het feit dat we veel dingen die we samen zouden kunnen doen laten liggen en/of deze afzonderlijk uitvoeren.

Nee, mijn motief om elkaar meer dan nu gebeurt te zoeken is veel meer daarin gelegen dat ik ook juist om praktische redenen die alles te maken hebben met de huidige ontkerkelijking van onze samenleving er van overtuigd ben dat we elkaar heel erg hard nodig hebben. Nu, maar ook in de toekomst steeds meer.

Immers de samenleving verandert snel en wij leven daar gelukkig midden in en zullen antwoorden moeten geven op vragen die vanuit die samenleving aan ons worden gesteld. En wij worden in die samenleving een steeds kleinere groep en hebben denk ik in zekere zin ook een stuk verantwoordelijkheid voor elkaar te dragen.

Door met elkaar te spreken en zelfs op

terreinen samen te werken kunnen we ook ervaringen delen en elkaar vast houden ook al denken we over bepaalde zaken heel verschillend.

Die verschillen beperken zich mijns inziens vaak tot bijzaken. Het was iets wat mij trof tijdens het lezen van het boek 'een kerk ging stuk' denkend aan de huidige ontwikkelingen binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Hervormde kerk die gezamenlijk op weg zijn gegaan, maar jaarlijks duizenden ingezetenen verliezen. Het ging in de 'Open Brief' toch ook om die mogelijkheid en dat verlangen van hen die zich later Nederlands Gereformeerd noemden, met die Gereformeerd synodalen in gesprek te blijven? Zat daar ook niet iets bij van het elkaar niet willen verliezen ook al waren ook wij er wel van overtuigd dat er zich in het synodale kamp 'gevaarlijke ontwikkelingen' voordeden? Is het risico niet groot dat je sneller van elkaar vervreemdt en minder invloed kunt uitoefenen op elkaars afzonderlijke ontwikkeling indien je de band met elkaar aktief of passief verbreekt en elkaar niet meer zoekt? Hebben wij en zeker zij die elk kontakt met 'die synodalen' meden, kijkend naar de ontwikkelingen in de 'Samen op Weg Kerken' alleen maar hoofdschuddend opgemerkt zoiets van 'zie je wel, dat was te voorzien'? Of voelen we ook een beetje gezamenlijke schuld of op z'n zachtst gesproken medeverantwoordelijkheid voor datgene wat zich bij hen voltrekt omdat wij vanwege onze houding wellicht onvoldoende de mogelijkheden om met deze kerken in gesprek te blijven, hebben gemist? Hadden wij in de hoop dat we het tenminste op hoofdpunten met elkaar eens zouden kunnen blijven niet meer naar elkaar om moeten zien? Zonder water bij de wijn te doen toch om elkaar heen blijven staan, is dat niet onvoldoende door ons nagestreefd? De kloof tussen onze kerken is inmiddels wel erg groot geworden, schijnbaar niet te overbruggen zelfs. Hoe het ook zij het is uiteindelijk anders gegaan en de Samen op Weg-kerken lopen sneller leeg dan wij hadden gedacht en velen sluiten zich nergens meer bij aan en dat is erg, dat is nog wel het grootste verlies!

De Gemeente bleef bestaan

Laten we uit dit soort ontwikkelingen lering trekken en om elkaar heen blijven staan in plaats van slechts elkaar te bekritisieren. Een kerk ging stuk maar de meeste mensen die dat meemaakten zijn er nog. En zij kregen kinderen en die hoorden er van. En die kinderen luisterden naar alle verhalen en sommigen lazen alle stukken en vroegen zich af, was dat nou nodig en op die manier?

Ja maar, zeiden sommige ouders, het zou zo weer kunnen gebeuren hoor, er is maar één kerkelijk adres, één ware kerk en je moest eens weten wat ons toen is aangedaan en hoe...

Maar zeiden sommige kinderen die inmiddels ook weer zelf kinderen heb-

ben gekregen, er is ook zoveel wat ons bindt en er zijn zoveel overeenkomsten en wij jongeren praten niet meer zo over toen, dat is gebeurd, het interesseert ons wel als historisch gegeven maar de tijden zijn veranderd ook bij hen...

Er hebben zich over en weer nog al wat karikaturen gevormd die zullen blijven bestaan als we niet met elkaar spreken in plaats van over elkaar te spreken.

Een kerk ging stuk maar de Gemeente bleef bestaan.

Is dat ons ook niet beloofd en moeten we ons daar dan ook niet voor in blijven zetten?

Er is ons toekomstperspektief beloofd! En daar kunnen wij ons zelf bij in laten schakelen.

Laten we dat dan ook doen!

(E.Th. Verboom (33 jaar) is landbouwkundige en lid van de Ned. Geref. Kerk te Arnhem)

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1993

- 24 april Jaarvergadering persvereniging Opbouw; spreker drs. A. van der Dussen
- 15 mei Uiterste datum voor inzending van stukken bestemd voor de Landelijke Vergadering 1994 bij de Voorbereidingscommissie te Apeldoorn (J.M. Wentink, Kam. Onnesstr. 5, 7316 LM Apeldoorn)

1994

- 12 mrt. Landelijke Vergadering Apeldoorn

In de komende nummers (o.a.):

Manuel Li González, De navolging D. Holwerda, Is de getrouwde man verdeeld?
J.G. Knol, Levensbeschouwing en zorg
J.C. Schaeffer, Over de gaven van de Geest
C.H. Valkenburg, Occultisme
C.H. Valkenburg, De genadegaven

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

Mij geschiede naar uw woord (3)

3. Ave Eva

Zo werd ook de ongehoorzaamheid van Eva door de gehoorzaamheid van Maria teniet gedaan; want wat de maagd Eva door haar ongeloof had verstrikt, dat ontwarde de maagd Maria door haar geloof.

Irenaeus van Lyon.¹

De eerste der engelen werd van de hemel gezonden om tot de Godsmoeder het Ave te zeggen: en ziende, o Heer, hoe Gij een lichaam aanneemt, stond hij verbaasd en riep haar met zijn onlichamelijke stem toe:

Gegroet, door wie de genade zal oplichten; gegroet door wie de vloek zal worden uitgewist.

Gegroet, herstel van Adams val; gegroet, die Eva's tranen droogt.()

Gegroet, hemelladder, waarlangs God is neergedaald;

gegroet, brug, die van de aarde naar de hemel leidt.()

Gegroet, die het welbehagen zijt van God in de stervelingen;

gegroet, toegang der stervelingen tot God.

Gegroet, vrouwe, nimmer drogende bron van levend water.

Gegroet, wondere schelp, waaruit de parel voortkwam.()

Uit "Akathistos Ymnos", zesde eeuw²

kleursymboliek

Waar we Christus afgebeeld zien in de ikonen van het Oosten, maar ook in de kunst van het Westen, vooral die der late Middeleeuwen en Renaissance, valt op dat Hij vaak gekleed is in een blauw onderkleed met daarover heen een rood opperkleed. De kleursymboliek geeft aan dat hij een hemelse oorsprong heeft (de kleur blauw is daarvan het symbool, zoals dat vermoedelijk ook al gold voor het blauw in het voorhangsel van de tabernakel) maar dat hij nu mens geworden is (het rood, van edom en adam) geeft dat menszijn aan. Waar we vervolgens Maria in de kunst afgebeeld zien, blijkt de kleurencombinatie net omgekeerd: zij draagt een rood onderkleed (ze is immers echt mens) maar ze is met een oppergewaad van blauwe kleur, teken van haar nieuwe, hemelse status, "overkleed". Als enige mens draagt zij dit blauwe gewaad; niemand immers onder de mensen heeft zo dicht aan "het hemelse" geraakt als juist zij!

Maar niet alleen dat. "Naast de Godheid is Maria de enige die soms met de mandorla wordt onderscheiden, speciaal als zij het Christuskind op de armen draagt, of wanneer haar ten hemel opneming wordt uitgebeeld." Een mandorla of aureool is "een ellip-

tische, ovale of amandelvormige stralenkrans, die het gehele lichaam omgeeft en die alleen wordt toegepast bij Christus, wanneer de nadruk wordt gelegd op zijn goddelijke natuur. Een enkele maal wordt de gestalte van Maria omgeven door de mandorla..."³ Het motief van de mandorla duidt dus Maria's "heerlijkheid" aan.

Advocaat van Eva

De vorige keer is al gesteld dat veel uitspraken over Maria in de Oude Kerk feitelijk uitspraken over Christus zijn. Zij was als Moeder des Heren de garantie dat Hij ook inderdaad echt mens was geworden. In de formulering van een roomskatholiek boek over Maria: "Deze overtuiging van Maria's heerlijkheid was niet een losstaand motief. Ze is juist zo algemeen in de oude Kerk, omdat zij haar betekenis dankt aan het geloof in de Verlosser en Godmens Christus en met dit geloof onverbrekkelijk verbonden was. Als men de teksten bij de Kerkvaders naslaat, die op Maria betrekking hebben, vindt men steeds dat deze aansluiten bij hun uiteenzettingen der Christologie."⁴

De vorige keer hebben we het vooral gehad over de aandacht voor Maria als antwoord op de dreiging van het Docetisme. Er zitten echter nog diverse andere aspecten aan de beginnende Maria-verering van de eerste eeuwen der Christelijke Kerk. In dit artikel willen we een van de andere motieven bekijken.

Nadat de Apologeet Justinus de Martelaar (die rond 165 A.D. gestorven is) al wat uitvoerig over Maria's "maagdelijkheid" gesproken heeft, is het vooral de "Vader" van de Katholieke Dogmatiek, Irenaeus van Lyon (gestorven in 202) die dit thema opneemt. Waarom is dat "maagd zijn" van Maria zo belangrijk? Ik citeer hier een paar van die vroege schrijvers: "Verneemt nu" zegt Justinus, in zijn heel vroege Apologie, gericht aan de Romeinse keizer Antoninus Pius, "hoe letterlijk door de mond van Jesaja over hem werd voorgezegd, dat Hij uit een Maagd zou worden geboren. De tekst luidt aldus: "Zie de maagd zal zwanger worden en een zoon ter wereld brengen en men zal zijn naam noemen "God met ons" () De tekst: "Zie de maagd zal zwanger worden" betekent dat de Maagd zonder gemeenschap zou ontvangen. Want als wie ook maar gemeenschap met haar gehad, zou zij geen maagd meer geweest zijn. Maar de kracht Gods overschaduwde haar en bewerkte dat zij zwanger werd, hoewel zij maagd was." (Apologie I.33)⁵

Is dat min of meer recht-toe-recht-aan een weergave van de Bijbeltekst, veel verder gaat Irenaeus, die al stelt dat de maagd Maria er vrijwillig in toestemde om de Moeder des Heren te worden en dat zij "door haar gehoorzaamheid voor zichzelf en voor geheel het menselijk geslacht de oorzaak van heil is geworden." (Tegen de Ketterijen. III.24.⁶

In zijn "Dialoog met Tryphon" (100) had Justinus Maria al met Eva vergeleken. "Irenaeus werkt deze vergelijking, die een der schoonste motieven der Mariologie is gebleven, nader uit" zegt de Rooms-katholieke schrijver Bouman en hij citeert vervolgens de kerkvader Irenaeus: "Zo werd ook de ongehoorzaamheid van Eva door de gehoorzaamheid van Maria teniet gedaan; want wat de maagd Eva door haar ongeloof had verstrikt, dat ontwarde de maagd Maria door haar geloof." Irenaeus, de eerste theoloog van de Christelijke Kerk, noemt Maria ook "advocaat van Eva". (Tegen de Ketterijen. V.19.1.) "Zoals het menselijk geslacht aan de dood werd verbonden door een maagd, zo werd ze ook door een maagd gered." In verband met haar moederschap van Christus komt Irenaeus al een beetje op het spoor van haar moederschap voor de hele mensheid! Zij speelde mede een rol in Christus' verlossingswerk. Haar schoot was "de reine schoot die mensen herboren laat worden tot God".⁶ Let wel, dan hebben we het over theologische ontwikkelingen die al plaatsvonden aan het einde van de tweede eeuw en het begin van de derde. Dat is inderdaad heel vroeg!

de "moeder aller levenden"

Hier komen we dus dat tweede thema in de Mariologie op het spoor: Maria is de tweede Eva. De Moederbelofte is feitelijk voor haar bedoeld! Het gaat immers om haar "zaad", haar Zoon Jezus Christus, die de slang de kop vermorzeld heeft.

Onze Here Jezus Christus heet in het Nieuwe Testament "de laatste Adam". Hij wordt in zijn werk met Adam vergeleken. (1 Korinthe 15:22,45 en, meer impliciet, in Romeinen 5:15) Bij Irenaeus en bij vele andere kerkvaders in zijn spoor gaat Maria nu "de tweede Eva" heten! De ongehoorzaamheid van de eerste Adam is in de volmaakte gehoorzaamheid van de tweede Adam opgeheven en verzoend. Eveneens vindt de eerste Eva een pendant in Maria, de tweede Eva. Haar ongehoorzaamheid wordt verzoend in Maria's bereidheid om God te dienen en de Moeder des Heren te worden, toen ze zei: "Mij geschiede naar uw woord." We kunnen snel inzien dat de eerste

vergelijking de expliciete steun van de Schrift bezit. Bij de tweede vergelijking blijkt die steun echter geheel te ontbreken. Ze geeft echter in de tijd wel aanleiding tot steeds hoger "claims" voor Maria!

De vergelijking van Eva, de bron van de dood, en Maria, de bron van het leven, ging voort. Zo stelde een vroege theoloog Epiphanius dat Maria, en niet Eva, "de moeder aller levenden" hoorde te heten. Hij heeft mede daardoor twijfels of zij wel, net als alle stervelingen, ooit de dood gesmaakt heeft.

Al voor het jaar 750, zo meldt ons het onvolprezen boek van Prof.dr. Timmers, *Christelijke Symboliek en Iconografie*, wordt in Gallie al de hymne "Ave Maris Stella" (gegroet, Sterre der Zee) gezongen, met daarin o.a. de regels:

"Funda nos in pace,
mutans nomen Evae."

Grondvest ons in vrede, Eva's naam omkerend.⁷

in de kunst

"Ave Eva" wordt dus een bekend thema in de devote literatuur en ook in de beeldende kunsten. Op allerhande afbeeldingen van Maria zien we een slang die met Maria's hoedanigheid als nieuwe Eva beklemtoont. "De oude Eva werd door de slang overwonnen, de nieuwe Eva overwint de slang." Timmers' boek vermeldt onder andere: "Vanaf de 13 e eeuw zien wij veelvuldig een slang of een draak onder Maria's voeten aangebracht, vooral wanneer zij zittend is voorgesteld met het Kind Jezus op haar schoot, de zgn. Sedes Sapientiae. Soms is ook Eva aan de voeten van de tronende Maria voorgesteld. Zij draagt de vrucht in de hand en weert de slang van zich af." Van onder een preekstoel in de St.Goedelekathedraal in Brussel kruipt een slang naar boven, maar die wordt resoluut door de nieuwe Eva en haar kind onder de voeten vertreden.

bekleed met de zon

Er is in de middeleeuwse kunst nog een kennelijk geliefde wijze om Maria af te beelden. Niet alleen wordt ze de vrouw, die op een slang treedt. Ze wordt steeds meer "de vrouw, met de zon bekleed, met de maan onder haar voeten en een krans van twaalf sterren om haar hoofd" uit Openbaring 12 vers 1. De tekst in de Bijbel vervolgt: "en zij was zwanger em schreeuwde in haar weenen en in haar pijn om te baren." Dat thema komen we in de oude, middeleeuwse, kunst zeer geregeld tegen. Zo is er b.v. een erg fraai beeld in het Rijksmuseum Catharijneconvent in de binnenstad van Utrecht. ⁷)

Het is me opgevallen dat geen enkel protestant exegetisch werk dat ik erop heb nageslagen, in deze tekst Maria ziet. Meestal denken uitleggers meer aan het Joodse verbondsvolk met zijn

twaalf stammen, dat dat Kind voortbrengt en ook wel aan de Kerk. Maria wordt echter in de uitleg van deze passage niet of nauwelijks betrokken. Maria wordt behinderlaagd door de draak die het kind wil verslinden, zodra het ter wereld wordt gebracht. Maar ze wordt naar de woestijn gevoerd. Uit het verband blijkt, redeneert de traditionele rooms-katholieke Schriftuitleg vaak, dat het Kind de Christus moet zijn. Hoezeer dat ook werd geprobeerd, Hij kon niet door de Boze kon worden vernietigd. In dat geval is Maria ontwijfelbaar de hier afgebeelde vrouw! Het is Maria die ook in deze episode de slang en de draak te sterk is. Maria is de vrouw die "het heilal met haar heerlijkheid vervult".

Nog een opmerking over afbeeldingen van Maria in de kunst.

In de laat-middeleeuwse en ook Renaissance kunst, vooral in de Zuidelijke Nederlanden en Italië, kennen we het genre van de Annunciatie, de Aankondiging van Jezus' geboorte door de engel. Meestal verblijft Maria in de tempel, maar er is b.v. een beroemde "Annunciatie" (aankondiging) van de schilder Fra Angelico (1387-1455) waar we haar afgebeeld zien in een soort tuin. In de verte zien we de cherubs, die met vlammen zwaard Adam en Eva uit het Paradijs verdrijven. Op dit schilderij, dat in het Prado in Madrid hangt, maken we dus net mee hoe de juist aangekondigde geboorte van de Verlosser de hardnekkige vloek over de mensheid ongedaan maakt. De Nieuwe Eva gaat in haar gehoorzaamheid de weg voor Gods heilsplan bannen! Op dit schilderij zit Maria onder een soort afdak; het plafond van dat afdak is geschilderd in een hemelsblauwe kleur en lijkt bedekt met sterren! Toeval? Niets is in dit schilderij alleen maar wat het lijkt; er is steeds een diepere betekenis.

tenslotte

In Openbaring 12 vers 13,14 wordt gezegd dat "de vrouw die het mannelijk kind gebaard had" "twee vleugels van de grote arend werden gegeven". Die tekst is (mede) aanleiding tot de later grootscheeps beleden visie op Maria's lichamelijke "ten hemel opneming". Daarover in een volgend artikel meer.

We vatten voorlopig samen. De eerste reden om Maria een groter rol in de "heilsgeschiedenis" te geven is de noodzaak om tegen het grote gevaar van het Docetisme in te gaan. Dat is een m.i. volledig terechte reden geweest! Dat was het thema van het vorige artikel.

Een tweede "dogmen-historische" lijn is die om Moeder Maria te vergelijken met Moeder Eva. Ook daartoe is, met name gezien de zgn. "Moederbelofte" wel enige reden, maar tegelijk moeten we constateren dat dit element in de "Mariologie" ons al in een richting laat gaan, die tenslotte heeft geleid tot

het vereren van Maria als "de Koningin des hemels". En dat is een apert onbijbelse notie, nodeloos om dat te zeggen! Maar we zijn nog niet op dat punt beland, dus deze serie gaat nog even door.

Noten:

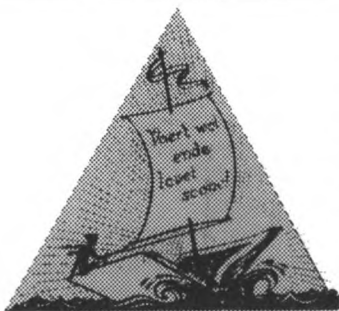
1. C.A. Bouman. *Theotokos. Moeder van God. Over de Marialeer en de Mariavereering van de Oostersche Kerken*. De Toorts, Heemstede. 1941. p.11.

2. De Akathistos Hymne dient, zoals het woord zegt, staande te worden gezongen. Ze is mogelijk al in de zesde eeuw in omloop gekomen. De naam van de beroemde Byzantijnse kerk-musicus Romanos de Zanger wordt ermee in verband gebracht. Het is een Hymne van 24 strofen, waarin Maria in een keur van benamingen wordt aangesproken. Ze wordt gezongen op de zaterdag voor de vijfde zondag van de Vasten, Passiezondag. De gedachte van schelp en parel lijkt afkomstig uit Syrië; daar sprak Efrem de Syriër al over Christus als de parel. Volgens de sage ontstonden parels uit vuur en water, als de bliksem in zee slaat. De volgroeiende parel verlaat de schelp zonder die te veranderen of te beschadigen. Daarom was het een zeer toepasselijke beschrijving van Maria. (ontleend aan Bouman, a.w. pp.59-60. 3. J.J.M. Timmers. *Christelijke Symboliek en Iconografie*. De Haan. 1976. paragraaf 320 en 637. Iedere kunstliefhebber die in bijzondere zin in Christelijke Kunst geïnteresseerd is, zou dat bijzondere boek moeten aanschaffen. Het is een ware "Fundgrube" voor zeer interessante artistieke motieven die ons anders gemakkelijk kunnen ontgaan. Zeer aanbevolen!

4. Bouman. a.w. p.8. Het woord "godmens" is overigens typisch rooms-katholiek taalgebruik. 5. Apologie I. ontleend aan *Twee Apologeten uit het Vroege Christendom. Justinus en Athenagoras*. vertaald, ingeleid en toegelicht door Dr.G.J.M. Bartelink. Kok. Kampen. 1986. p.52.

6. Irenaeus. *Tegen de Ketterijen*. IV.33.1. Geciteerd uit J.N.D. Kelly. *Early Christian Doctrines*. Black. London. 1960. 5e herz.dr. 1977. p.494.

7. U weet vermoedelijk dat, wellicht niet geheel zonder reden, een aantal Protestanten zich recentelijk nogal verontrust heeft getoond over de "Europese vlag", waarop een twaalfal sterren prijkt op een blauw veld! De ontwerper is, vertelt het verhaal, een vurig Rooms-katholiek, die in zijn werk wellicht ook zijn verlangen naar "herkerstening" van ons continent wilde uitdrukken, in de zin dat de Kerk van Rome er weer een grote mate van invloed zou moeten hebben. De twaalf sterren van de twaalf lidstaten komen tot nu toe wonderwel overeen met de twaalf sterren die zo Maria worden toegedicht!)

Ex Libris

T. Hoekstra, Zwolle

Ontvangen boeken

VOETSTAPPEN OP DE VOORZOLDER
Heeft Roosje nou echt voetstappen gehoord, of heeft ze het zich maar verbeeld? Waarom is het boekje dat in het stadsarchief ontbreekt, ineens zo belangrijk? Wie is die geheimzinnige figuur die kennelijk met alle geweld en zelfs via inbraak het boekje in bezit probeert te krijgen? Allemaal zaken die aan de orde komen in de nieuwste jeugdroman van Margreet Maljers: *Voetstappen op de voorzolder*. Het boek is bedoeld voor de jeugd van negen tot twaalf jaar en het lijkt me dat die het met plezier zal lezen. Er zit een gezonde hoeveelheid spanning in en de historische achtergrond maakt het voor veel jeugdigen extra interessant. Een positief punt is ook dat de lezer met werkelijkheidszin zich niet hoeft te storen aan allerlei onwaarschijnlijke gebeurtenissen. Dat is bij jeugdboeken namelijk nogal eens het geval. Ik hoop met de schrijfster zelf eens van gedachten te wisselen over de zwakke elementen in het boek; daartoe behoren enkele taalfouten.

Uitgever: Kok Voorhoeve, Kampen.
Omvang 111 bladzijden. Prijs f 14,90

MENEER EN MEVROUW ZIJN GEK
U hebt al veel over dit nieuwste boek van Yvonne Keuls kunnen horen en lezen en ik zal daarom nu kort zijn. Het is geen opwekkende lectuur; je moet er niet al te lang achter elkaar in lezen. Maar het geeft wel een beeld van wat zich achter de muren van een inrichting kan afspelen. En, wat minstens zo belangrijk is, je krijgt als lezer een beetje begrip van wat sommige patiënten moeten doormaken; wat een ellende, wat een pijn, wat een angst! Een boek als dit lijkt me dan ook onmisbaar voor iedereen die zich met zielsziekten bezig houdt. Handboeken zijn bij elke studie onmisbaar, maar een schrijfster als Yvonne Keuls brengt ons in contact met echte, levende mensen en hun nood. Daar kan geen enkel theoretisch en wetenschappelijk werk tegenop.

Uitgever: Ambo, Baarn. Omvang 266 bladzijden. Prijs: f 29,50.

IK KOM MET HAAST

Kees van Baardewijk heeft een brochure geschreven over de schrijfster

Wilma en de titel ervan heeft hij ontleend aan een lied dat Wilma dikwijls heeft bemoedigd: Ik kom met haast. Zie het Liedboek voor de kerken, nr. 296.

Er zijn weinig mensen die nog de boeken van Wilma lezen. Maar, schrijft Baardewijk, wat zij doorgaf, blijft indrukwekkend en inspirerend; het zou een verrijking betekenen wanneer schrijvers van nu op hun wijze in Wilma's spoor verder zouden gaan. De brochure geeft in het kort een overzicht van haar leven; daarin was veel leed; niet alleen dat van haarzelf maar zij bekommerde zich ook om anderen. Haar boodschap werd: als broeder en zuster van Christus, Die zich onder de lijdenden begaf, moet je vrijwillig de nood van de ander dragen. Twee mensen die het leven van Wilma hebben beïnvloed, zijn J.C. Blumhardt en J.H. Gerritsen. Over allebei wordt iets verteld. Verder vinden we een aantal uitspraken van anderen over Wilma, evenals citaten van haarzelf. Uiteraard geeft de brochure ook een overzicht van wat Wilma geschreven heeft. Eigenlijk mochten we verwachten iets ruimer geïnformeerd te worden over de inhoud van haar boeken en over de plaats ervan in de literatuurgeschiedenis.

Te bestellen door overmaking van f 4,80 op bankrekening 69.20.60.316 t.n.v. C. en E.J. van Baardewijk, Apeldoorn. (ING-bank, Apeldoorn, gironummer van de bank 826319)
De brochure telt 26 bladzijden.

Jeannette Westerkamp

Post uit Rwanda

De Bom I

Antoinette en Jean wonen in een hotel in Butare. Nee, ze zijn niet op vakantie, ze wonen in dat hotel, of – liever gezegd, ze wonen in een klein huis dat tegen het hotel is aangebouwd. Het hotel is van hun moeder. Zij is de baas van alles, maar er zijn natuurlijk een heleboel mensen die voor haar werken. Soms zijn er gasten die komen logeren, maar dat gebeurt niet zo heel vaak. 's Middags en 's avonds kan men eten in het hotel en daarvoor komen elke dag klanten, maar zo 's avonds tegen een uur of vijf, dan loopt het vol. Allerlei mensen, mannen

meestal, komen van hun werk en drinken een biertje, ze praten en drinken tot het donker wordt tegen half zeven. Er is altijd een boel te regelen en te beslissen voor moeder. Een paar jaar geleden deed vader dat allemaal en moeder hielp. Maar vader kreeg een erge ziekte en zomaar op eens was hij dood. Het leek wel of alle mensen uit Butare op bezoek kwamen vlak na de begrafenis. Ze schudden hun hoofd en klakten met hun tong en Jean hoorde ze zeggen „Die arme vrouw, hoe gaat ze dat doen? Een heel hotel en twee kleine kinderen, die arme stakker” En iemand zei tegen Antoinette „Je zult zeker wel van school af moeten hè?” Antoinette praatte er met Jean over, en ze werden er nog verdrietiger van dan ze al waren. Ze zaten alletwee op de internationale school, de school waar veel blanke kinderen heengaan. Dat is verschrikkelijk duur, maar, had vader gezegd „Daar leren jullie goed Frans en daar krijgen jullie een goed diploma, waarmee je later in het buitenland kunt gaan studeren.” Zou de school nu te duur zijn voor moeder? Het duurde een paar dagen voor ze er met moeder over durfden praten. „Wat krijgen we nou? zei ze verbaasd. Jullie blijven op school hoor. Het hotel is toch niet afgebrand! We zijn al ons geld toch niet kwijt? Maak je daarover geen zorgen kinderen.” En ja hoor, Antoinette en Jean bleven op school. En moeder deed al het werk dat ze eerst met vader deed alleen. En niemand schudde meer het hoofd of klakte met de tong want moeder was helemaal geen arme stakker. Het hotel liep prima en nooit hoorden de kinderen moeder klagen. Ze misten vader alle drie heel erg maar er werd niet over gezeurd.

En toen kwam de oorlog. Iedereen was bang en er werd een boel gefluisterd in het hotel, 's avonds als de mannen hun biertje kwamen drinken. Het was opeens een stuk gevaarlijker geworden in het land. En geen mens wist wat er gebeuren ging. Sommige vrienden van moeder vertrokken naar het buitenland, maar moeder zei „Vooruit kinderen, we moeten er het beste maar van maken.” De oorlog bleef in het noorden van het land en er werd niet gevochten in Butare. Gelukkig. Maar de mensen mochten 's avonds na het donker niet meer op straat. Dat was niet goed voor het hotel. In een grote zaal werden regelmatig films vertoond, maar nu kwam er niemand meer naar de film. „We maken er een feestzaal van.” zei moeder op een dag. „Er zijn altijd mensen die een ruimte nodig hebben voor een feest of een voorstelling of een tentoonstelling. We verbouwen, we maken er ramen in, dan hebben we er meer aan dan aan een filmzaal.” De mensen keken op. „Die durft” fluisterden ze tegen elkaar. „Zo'n vrouw alleen, en dan in deze onzekere tijd een boel geld uitgeven aan een verbouwing!” Maar moeder had het allemaal goed uitgerekend en na een paar maand was de feest-

zaal klaar, en al de eerste week werd hij verhuurd. Ziezo, dat was dus een goed idee geweest.

Het ging goed met het hotel, maar dat wil niet zeggen dat alles goed ging. Er werd een boel gepraat op het terras voor het hotel, op de binnenplaats achter het hotel en aan de bar in het hotel. Er werd gepraat over de oorlog over de politiek en over bommen en mijnen. De oorlog ging nog steeds door in het noorden. De soldaten hielden de vijanden wel tegen maar het lukte niet ze echt het land uit te krijgen. En ondertussen gebeurden er rare dingen. In de hoofdstad Kigali liep een auto op een mijn. Die was ingegraven in een zandweg. Door wie? Niemand die het wist. Het gebeurde nog eens en nog eens. Op een dag ontplofte een taxi vol met mensen. Iemand had er een bom in gelegd. Alle mensen waren dood. Er werden ook bommen en mijnen op andere plekken gelegd, ook vlak bij Butare en de mensen werden er heel zenuwachtig van. Wie durfde er nu nog met een taxi te gaan, of over zandwegen te rijden? En toch moest het.

De mannen praatten er een boel over onder het drinken van hun biertje. Sommigen zeiden dat het de vijanden van het land waren die mensen betaalden om mijnen en bommen te leggen, anderen zeiden dat het de regering van het land zelf was die het liet doen. „De president wil graag alleen regeren en niet met andere partijen erbij. Hij wil laten zien dat het een chaos wordt als hij de macht moet delen, daarom laat hij bommen leggen.”

„Wat een onzin, zeiden anderen, het zijn juist de vijanden van de president die dat doen, om te laten zien dat de president geen vrede kan bewaren.” „Ach welnee...” riep een derde. Moeder verbood Antoinette en Jean om bij de hotelgasten te gaan zitten, zoals ze altijd graag deden. „Bemoei je er niet mee jongens.” zei ze. „Er wordt teveel gepraat, blijf in huis tegen de avond”. En dat deden de kinderen. Ze waren trots op hun moeder. Die was toch maar eventjes de baas van een heel hotel. En niet alleen dat, ze zorgde ook goed voor haar kinderen. Ze ging altijd naar de ouderavonden op de school, ze hielp de kinderen met hun huiswerk en ze gaf zelfs een verjaarsfeestje. Rwandese mensen vierden hun verjaardagen niet, maar blanke mensen wel. De blanke kinderen op de internationale school ook en toen Antoinette 10 werd vroeg ze „Mam ik wil zo graag mijn vriendjes en vriendinnetjes uitnodigen.” Moeder dacht even na. „Goed, zei ze toen, schrijf jij dan maar uitnodigingen voor zaterdag.” En dat gebeurde. Moeder liet een paar kratten frisdrank uit het hotel in hun huis dragen, ze liet de kok een grote cake bakken en kocht een enorme zak zuurtjes en een doos kauwgum. Ze leende het videotoestel van een vriendin met een tekenfilm en zo kreeg Antoinette haar verjaarsfeest. Onze Matthijs was er ook. Zaterdag, een week geleden.

En toen, de woensdag erna, gebeurde er iets verschrikkelijks.

Antoinette en Jean waren thuis. Ze maakten hun huiswerk. Het was tegen vijven en de klanten begonnen al te komen om hun drankjes te drinken bij het hotel. Moeder was een paar huizen verder om iets te overleggen met een vriendin. „Ik ben er zo weer,” had ze gezegd, „blijf in huis hè.” Het was een stralende dag, een dag om dorst van te krijgen en er zouden vast veel mensen komen. En toen, opeens... een knal, een geweldige knal. Jean en Antoinette vielen van hun stoelen van schrik. Een spiegel kwam van de muur en versplinterde in duizend kleine stukjes. De kamerdeur knalde open, twee ramen braken. Er gilden mensen. Even lagen de kinderen verdoofd op de grond. Wat was er gebeurd?! De knal was door heel Butare te horen geweest. Maar er was nog meer la-waai, in het hotel leek van alles te vallen, mensen gilden en schreeuwden, huilden en riepen. Marthe kwam binnen stormen, het meisje dat hen hielp in huis. „Goddank!” riep ze toen ze de kinderen zag. „Wat is er gebeurd?” huilde Antoinette. „Een bom, zei Marthe, vooruit, naar buiten, de boel stort in.” Ze trok de verbouwerde kinderen elk aan een hand met zich mee, de straat op. Een bom! De kinderen wisten niet

wat ze zagen. Overal lag glas. Voor het hotel, tot aan de overkant van de straat.

Uit het hotel kwamen mensen naar buiten lopen. Antoinette moest opeens giechelen. Ze waren helemaal wit, alsof er een zak meel over ze was uitgestort. Maar ze giechelde niet lang. Pierre, haar oom Pierre kwam naar buiten strompelen met zijn hand tegen zijn hoofd, hij droop van het bloed. Je zag het rode bloed nog beter door dat witte laagje dat over zijn huid lag. En daar kwam moeder aanrennen. Ze rende en ze huilde, ze huilde rennend. Antoinette en Jean hadden hun moeder nog nooit zien huilen, zelfs niet toen vader stierf. Ze had wel vaak rode ogen gehad, maar ze huilde nooit waar iemand bij was en nu liep ze midden over straat, met haar handen in de lucht hard te huilen. Haar vriendin rende met haar mee Antoinette en Jean renden op haar toe. „Mamma!” „Kinderen, o, o, kinderen!” „Kom, zei de vriendin, ik neem de kinderen mee.” Ze wilde ze al meetrokken. „Nee, schreeuwde Jean, ik blijf hier.” Moeder hield meteen op met huilen. „Ga mee, zei ze streng, dit is geen plek voor kinderen, ga alletwee mee.” En ze zei het zo streng en zo ernstig dat de kinderen gedwee meeliepen met hun buurvrouw terwijl van alle kanten mensen kwamen aanlopen naar het hotel toe.

Puzzelhoekje

(voor de kinderen)

In deze alfabetpuzzel zie je in de eerste kolom de door elkaar gemixte letters van het woord welke in de tweede kolom moet komen. Wat voor woord dat moet worden zie je middenin. Bij sommige letters staat een nummer, als je die op het zelfde nummer onderin invult krijg je een tekst uit Genesis.

G. Wijkhuizen-van Vuuren, Den Helder

G	R	A	S	I	E	A	VOGEL
G	N	U	I	B	Z	N	MATERACHTIG ROOFDIER
R	I	O	C	T	E	N	ZURE VRUCHT
W	O	R	T	P	O	D	PEULVRUCHT
D	R	O	E	S	O	N	BOOM
S	C	H	A	F	I	U	BLOEM/PLANT
E	Z	E	L	L	A	G	SOORT ANTILOPE
G	E	I	D	A	S	H	REPTIEL
V	I	T	K	I	N	S	WEEKDIER MET 8 POTEN
H	A	A	L	S	J	K	HONDACHTIG ROOFDIER
T	W	E	K	L	A	R	SOORT VOGEL
W	I	E	U	L	E	N	VROUWELIJK ROOFDIER
L	E	E	R	K	A	M	ZEEVIS
A	P	E	N	A	U	S	SOORT AAP
F	L	A	N	T	I	O	DIKHUIDIG DIER
K	R	A	A	P	I	P	ROOD OF GROENE VRUCHT
D	R	I	E	N	R	E	SOORT HERT
Y	N	O	O	S	Y	B	GROENTE
T	R	E	E	M	T	I	INSEKT
B	L	A	U	L	E	I	BRAAKBAL VAN UILEN
D	R	I	E	V	N	L	INSEKT
B	R	E	E	W	S	A	SOORT BEER
G	L	Y	V	S	O	E	VOGEL
D	E	H	O	E	Z	N	ZEEROOFDIER

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20
21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40
41 42 43 44 45 46 47

De kersttekst was: Ere zij God in den hoge, en vrede op aarde bij mensen des welbehagens.

A			8		20	
B			31			3
C				45	29	
D	4				14	
E	13					30
F			17			22
G		6			10	
H		19		47		
I		24				39
J			34		11	
K	37			36		
L	1				32	
M	7				23	
N	46			27		
O				38		16
P	23					15
Q						
R	12		5			
S		18				2
T			21			25
U			42		9	
V				28	20	
W					41	43
Y				44	35	
Z	40		26			

H.R.S. van der Veen, Hoogeveen

Sabbat en zondag (2)

De eerste dag der week

Alle vier de evangelisten maken hier melding van, nadat ze, zoals we zagen, op verschillende wijze schreven over de sabbat tussen Jezus' dood en opstanding. Want op *dië eerste dag der week* gaan de vrouwen zeer vroeg met hun specerijen naar het graf, waar ze verblijd worden door de boodschap van Jezus' opstanding. Als Marcus in hoofdstuk 16 vanaf vers 9 de verschijningen van Jezus beschrijft, opent hij met de zin: „Toen Hij des morgens vroeg op de eerste dag der week opgestaan was, verscheen Hij eerst aan Maria van Magdala.”

Evenals Marcus de eerste dag der week benadrukt, doet Johannes dat in hoofdstuk 20:19, waar hij de verschijning van Jezus aan de discipelen beschrijft met de beginwoorden: „*Toen het dan avond was op die eerste dag der week...*” Thomas is niet in hun midden, *maar precies een week later* verschijnt Jezus aan hem temidden van de andere discipelen. Blijkbaar zijn ze er vanzelf toe gekomen te beginnen met de eerste paasdag, elke eerste dag van de week samen te komen.

De eerste christengemeente is volgens Handelingen 20:7 gewend om op de eerste dag der week samen te komen om *brood te breken*, terwijl Paulus in een bovenzaal een lange toespraak houdt.

In zijn eerste brief aan de Corinthiërs, spreekt de apostel (11:20) over het bijeenkomen van de gemeente om de maaltijd des Heren op de rechte wijze te gebruiken. Paulus dringt in 1 Corinthiërs 16:2 aan op *geldinzamelingen op elke eerste dag der week*, zoals dat ook gebeurde in de gemeenten van Galatië.

In hetzelfde kader kunnen we de tekst uit Openbaring 1:10 plaatsen, waar Johannes op *de dag des Heren* in geestesvervoering zijn gezichten ziet. We keren weer even terug naar de evangelist Lucas. Opmerkelijk is in welke context het bekende verhaal uit hoofdstuk 24:13-35 over de Emmaüsgangers gelezen kan worden. „En zie twee van hen waren *juist op die dag* op weg naar het dorp Emmaüs, aldus begint deze pericoop. De twee mannen tasten in het duister omtrent de gebeurtenissen rondom Jezus de Nazarener. Terwijl zij er over spreken, komt Hijzelf bij hen en legt de Schriften uit, beginnend bij Mozes, bij al de profeten en wat in al de Schriften op Hem betrekking heeft. Zij herkennen Hem bij het breken van het brood. Ze keren terug, vinden de elven vergaderd en vertellen elkaar dat de Heer waarlijk opgewekt en aan sommigen van hen verschenen is. *Juist op de opstandingsdag, de eerste dag der week, worden de Schriften uitgelegd, het*

brood gebroken en het evangelie doorverteld. Aldus doet de gemeente dat, in navolging van Christus om Hem te gedenken in Zijn lijden, sterven en opstanding.

De verhouding van sabbat en zondag

Uit het voorafgaande is duidelijk gebleken dat sabbat en zondag totaal verschillende wortels hebben. De sabbat is nooit een zondag geweest, terwijl door de christenen de zondag veelal als sabbat is verstaan en behandeld. Van oudsher is de sabbat het onvervreembare geschenk aan Israël, dat door hen geheiligd moest worden. Maar na Christus' verlossingswerk en de uitstorting van de Heilige Geest, komt de gemeente op zondag bijeen. Daarnaast weten we uit Handelingen 3 dat Petrus en Johannes naar de tempel gingen tegen het gebodsuur. Verder blijkt uit hetzelfde boek, dat het voor Paulus vanzelfsprekend is geweest om altijd weer bij de synagoge te beginnen. De sabbat is niet zomaar ineens verdwenen, want we moeten bedenken dat, zeker in Judea en Samaria, de eerste gelovigen joodse gemeenten waren. Het is voor te stellen dat deze mensen behalve naar hun eigen samenkomsten ook naar de synagoge bleven gaan. Maar in de geschriften van de vroege kerkvaders wordt steeds meer in geestelijke zin over de sabbat gesproken. We vinden dit eigenlijk al in de Brief aan de Hebreërs, waar we in hoofdstuk 4:9 en 10 lezen: „Er blijft dus een sabbatsrust voor het volk van God. Want wie tot zijn rust is ingegaan, is ook zelf tot rust gekomen van zijn werken, evenals God van de Zijne.”

En Paulus zegt dat men niemand mag blijven oordelen inzake eten en drinken, of het houden van een feestdag, nieuwe maan of *sabbat*, die immers niet meer dan een voorafschaduwing zijn van wat komen zou: de werkelijkheid van Christus (Kol. 2:16 en 17).” Want met de komst van de Messias is de sabbat aangebroken.

Als officiële vierdag is de zondag ingevoerd bij keizerlijk decreet van 3 maart 321. Daarin wordt voorgeschreven dat de publieke diensten op 'de eerbiedwaardige dag der zon' niet zullen functioneren. Constantijn wilde hiermee de christenen gerieven, dat ze niet meer vervolgd konden worden, en de verwerders van de zonnecultus. De boeren werden wel aangespoord om door te werken, opdat de oogst gunstig zou worden beïnvloed. De gelovigen kwamen inderdaad samen op 'de eerste dag der week', maar tot het jaar 321 deden ze dat voor of na hun werk. Sabbatsnotities waren er bij het keizerlijk decreet niet in het geding.

Bij de gelovigen is een onderbouwing van de zondag met het sabbatsgebod de eeuwen door echter een vanzelfsprekende zaak geweest. In de decennia na 321, is de *zondag* pas op keizerlijk bevel als *algemene rustdag* ingevoerd.

De betekenis van de zondag

Onze hervormer Calvijn ziet de zondag als een bijzondere dag, waarop we onze *eigen werken laten varen, om God aan ons te laten werken*. We gedenken de opstanding van Jezus Christus en verwachten de dag van Zijn Koninkrijk. De zondag is een rustdag die verwijst naar Gods grote daden in het verleden, naar het volbrachte werk van Jezus Christus en naar de rust van de toekomst, de eeuwige rust van het toekomstige leven. In de Nadere Reformatie is teveel het accent komen te liggen op wat niet mocht, nl. alle lichamelijke en geestelijke inspanningen, het reizen en wandelen buiten de kerkdienst om. Nu nog zijn er mensen die nare herinneringen hebben aan de zondag. Het was voor hen een dag van regels, voorschriften en verboden, ellenlange discussies over wat wel en niet mag, kortom een dag van verveling. Menselijke geboden komen zo in de plaats van Gods gebod. Zo'n zondag kan geen stand houden tegen de oprukkende secularisatie.

De theoloog K.H. Miskotte heeft zich meermalen over de zondag uitgelaten. In een artikel uit 1948 tipt hij de leegte aan die er voor de moderne mens achter iedere dag gaapt. De *volheid van de zondag* wordt niet meer verstaan. De dag wordt gevuld met: 's morgens lang uitslapen, 's middags naar het sportveld ter verstrooiing of om de tijd te doden.

Miskotte heeft verder willen doorstoten tot de geloofsvraag, of de dag op zichzelf door ons als een *zegen* ontvangen wordt. Als dat zo is, is het volgens hem afgelopen met de miezerigheid van de oeverloze discussies over wat mag en niet mag, met de verveling, de leegte. *De dag is dan juist gevuld met Gods zegen.*

De besteding van de zondag is ook een kwestie van christelijke levensstijl in overeenstemming met het karakter ervan. In dit licht gezien doet de een meer en laat meer of minder na dan de ander, overeenkomend met zijn of haar geweten.

Helaas moet gezegd worden dat in onze tijd vele mensen de zondag niet meer in acht nemen, omdat hun de betekenis ervan niets meer zegt. Men vlucht in een 'vrije' tijd en in massale tijdspassering. De moderne zondag is een dag van vermaak en consumptie. Men is eigenlijk voor zichzelf op de vlucht. De zondag is verworden tot een

minder plezierige tweede zaterdag. Ik denk dat het voor ieder mens van het grootste belang is, dat de *zondag* een *rustdag* zal kunnen blijven. Een dag in de week *rusten* is alles waard. Even alles achter je laten, je het recht op leven en vrijheid te binnen brengen. Volledige rust voor mens en machine zou een weldaad betekenen voor onze energie en ons kostbare milieu.

De zondag mag voor ons een feestelijke dag zijn vol vreugde, om zich te verheugen in Christus, wiens opstanding wij elke zondag mogen gedenken en vieren. En daarom hopen wij vurig dat de zondag als eerste dag van de week gehandhaafd blijft, opdat de gemeente in alle vrijheid kan samenkomen. Daar nemen we deel aan de lofprijzing, de aanbidding, de verkondiging, de dankzegging en de voorbede. Daar wordt Gods goedheid en barmhartigheid ervaren, de dienst aan de naaste betoond, de band met de broeders en zusters beleefd.

Dr. Miskotte zegt het in zijn boek 'In ruimte gezet' (overdenkingen over de zin van de zondag) o.a. zo: „Waar twee of drie in Zijn naam vergaderd zijn, daar is de gemeente. En de gemeente biedt den Kurios, den Heer de offerande der lippen en de offerande van het lichaam, welke is haar redelijke Eeredienst. „Heere Jezus, trooster aller smarten, Zon der wereld, schijn in onze harten, deel ons zelf den voorsmaak mee van der zaal'gen Sabbatsvree – op uw woord, o Leven van ons leven, werpen wij het doods-kleed af...” (Miskotte haalt hier de dichter J.J.L. ten Kate aan, Gez. 221 L.B.) Dit samen is zondag! de nieuwe liturgische ruimte; stil feest, klein-aardsch paradijs, teedere oase, wijd grensgebied, waar wij roerloos afgevend van onszelf, staan in deze aanwezigheid, in deze gemeenschap, in de christelijke gemeente.”

Het vieren van de zondag is niet alleen een *rusten*, maar vooral het *vieren van een feest* binnen zowel het kleine gezin, als het grote huisgezin Gods. Heel de zondag staat onder de volmaakte wet der vrijheid en de wet der liefde. In het *onderhouden van de sabbat* werd Israël herinnerd aan Gods bevrijdend handelen. In het *houden van de zondag* worden de gelovigen herinnerd aan Gods bevrijdend handelen in Christus.

Wilna Smienk, Haaksbergen

Van huis uit

Opvoeden!

Sinds ik in de tweede levensfase ben aangeland lees ik veel over een essentieel onderdeel hiervan. Ik heb het nu over opvoeden. De eerste levensfase bestaat uit: opgevoed worden, en de derde volgens mij uit: langzaam afkicken van het opvoeden.

Nooit heb ik willen geloven dat de tweede fase de allermoeilijkste was. Immers in de eerste kun je zo verlangen naar de tijd dat je eindelijk je eigen zin mag doen, geen zeurderige, ongeruste, bemoeizuchtige ouders meer. Vrijheid, wat een woord.

En de derde fase kent uiteraard weer veel meer rust maar gaat ook gepaard met het verminderen van je eigen vermogens.

Nee, het is duidelijk dat in de tweede fase geleefd moet worden en gelukkig ervaren de meesten van ons dat ook zo. Kinderen zijn een wezenlijk onderdeel van ons leven. Soms denk ik wel eens dat alleen kinderen ons onze eigen grenzen laten voelen. Maar dat is meestal na een dag dat niet alles liep zoals het bij ideale ouders moet verlopen.

In de tweede fase lopen we regelrecht tegen onze eigen onvolmaaktheid op. Konden we in de eerste fase nog zeggen dat het aan onze ouders lag dat we zo stom deden, nu gaat die vlieger niet meer op.

Als ik het af en toe moeilijk heb met de baan waarvoor ik nooit ben opgeleid, probeer ik in een boek oplossingen te vinden. Wat is er veel geschreven over opvoeden. Deprimerend ook om te zien hoe elk decennium zijn eigen 'idealen' kent die soms absoluut de plank blijken mis te slaan. Denk maar eens aan de slogan: een baby moet je laten huilen want anders wordt hij verwend. Dat heeft heel wat ouders tranen gekost. Daarna kwam de vrije opvoeding, volgens mij de meest desastreuze denkwijze van deze eeuw. Kweekplaats van met zichzelf ongelukkige anarchistische volwassenen. Leren we hieruit dat je maar beter geen boeken over opvoeden kunt lezen? Ik denk zelf niet dat dat zo is. Bovendien komen we ook zonder over opvoeden te lezen, toch wel met de ideeën van onze tijd in aanraking. En we praten er met anderen over, ook weer met onze eigen ouders die het bij nader inzien toch zo gek niet deden. Het moeilijke van kind zijn is, dat je nog niet kunt overzien wat voor soort volwassene je moet/kunt worden. Je hebt allerlei ideeën over als je later groot bent maar die zijn niet altijd reëel. Daarom ga je je spiegelen aan volwassenen die je bewondert en vertrouwt en zo word je langzaam 'jezelf'.

Dat geeft volwassenen een grote verantwoordelijkheid. Af en toe drukt dat behoorlijk op me. Doe ik het wel goed

ben ik niet te vaak kwaad of te snel gepikeerd of te ongeduldig. Daarbij komt dat ik als volwassene wel een beeld heb van mijn kind als groot mens en daarom doe ik soms dingen die hij/zij absoluut niet snapt. Daarbij hoort het onderdeel straf. Straffen als functie. Ik durf het haast niet op te schrijven. Dat is immers een taboe van deze tijd. Boos worden op je kind mag weer en mondeling bestraffen mag ook maar die tik voor de billen of misschien een flink pak voor de broek, zit toch al gauw in de hoek van de kindermishandeling.

Een tijd geleden heb ik een boek gelezen van een christelijke opvoeder: Bruce Narramore, een Amerikaan.

Voor mij was het een boek met handvatten voor een opvoeding zoals die mijzelf ook voor ogen stond. Niet dweperig maar nuchter en gebaseerd op Bijbelse normen en waarden.

Veel liefde voor het kind, het kind als geschenk én als opdracht maar ook aandacht voor het bijschaven en opheffen van onvolkomenheden. De Bijbel noemt hier zelf ook voorbeelden waarbij een kind dat niet wil aan den lijve moet ervaren dat zijn ouders dat niet accepteren. Iemand verwoordde het eens heel mooi dat je in elk mens diegene moet proberen te zien zoals God hem bedoeld heeft. Dat geldt natuurlijk ook voor kinderen. De vrije opvoeding ging uit van de van nature goede mens. Een van de moeilijkste dingen is voor ons dat de Bijbel ons iets anders zegt.

Ik kan, na een flink aantal jaren opvoeden, nu wel zeggen dat kinderen inderdaad niet uit zichzelf netjes en beleefd doen wat je van ze vraagt. Ook sociaal gedrag is ze niet van nature aangeboren. Onze jongste is momenteel in de periode van het ontdekken van haar eigen ego en dat is dus nu groter dan dat van alle drie de anderen bij elkaar.

Gelukkig zal het allemaal goedkomen, dat is ook iets wat je nu weet. Herhaling is iets heerlijks bij opvoeden. Het geeft je een gevoel van zekerheid. Daarom voor beginnende ouders: vraag advies aan ervaren ouders. De meeste problemen lossen vanzelf op. En gelukkig lezen we in de Bijbel ook dat we niet alles volmaakt hoeven te doen en dat we zeker gezegend worden in alle goedbedoelde maar soms mislukkende pogingen.

Al met al is de tweede levensfase weliswaar een uitputtende maar vooral een geweldig rijke en boeiende periode die ik voor geen goud zou willen overslaan.

(Wilna Smienk-van 't Hul heeft een studie Nederlands en geschiedenis aan de lerarenopleiding te Utrecht gevolgd en is lid van de Ned. Geref. Kerk van Hengelo)

Kyrie eleison

O God, wij zijn in nood,
hoor ons gebed.
Wij leven voor de dood,
Heer, hoor en red!
De nacht is om ons heen
en doet ons angstig dwalen.
Uw aangezicht verdween,
Gij zwijgt in alle talen.

Hoor, hoe uw schepping zucht
en haast bezwijkt
onder het kwaad gerucht
dat niet meer wijkt.
De baaiert woekert voort,
wie kan hem nog bedwingen?
Spreek Gij het rechte woord
zoals in den beginne.

Aan allen die verstomd
terzijde staan,
geslagen en gekromd
verloren gaan,
verlenen wij een stem
om in hun plaats te spreken:
Ontferm U over hen.
Geef hun toch taal of teken.

En ook ons eigen kwaad
zij niet verhuld.
Uw Naam werd diep gesmaad
door onze schuld.
Wij hebben geen verweer.
Alleen door uw genade
komt in ons lot een keer:
Vergeef ons al het kwade.

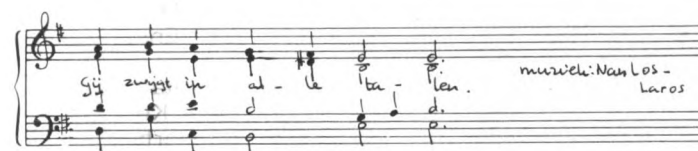
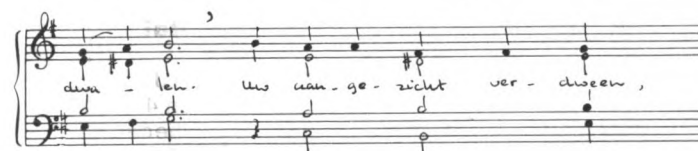
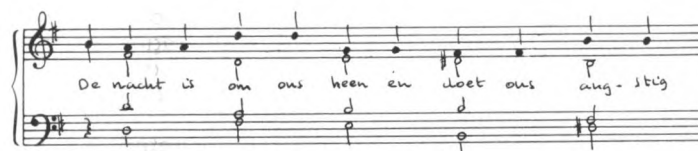
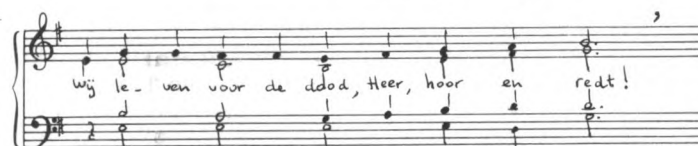
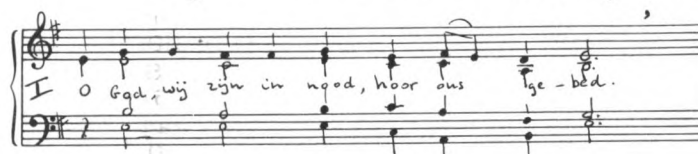
Jan Groenleer

Het 'Kyrie eleison' – 'Heer ontferm U', is zeker in deze tijd van oorlogen, hongersnood en allerlei andere ellende wel op zijn plaats. We kunnen het laten uitspreken door de predikant, maar ook samen zingen. Vandaar dat ik bij dit gedicht een melodie en twee zettingen heb gemaakt. De dichter is dominee Jan Groenleer, christelijk gereformeerd predikant te Amstelveen. De twee zettingen zijn naar eigen inzicht te gebruiken. Mijn voorkeur gaat uit naar de eerste zetting voor de verzen 1 en 3; de tweede zetting voor de verzen 2 en 4. Ook is wisselzang door bv koor en gemeente mogelijk. De eerste zetting is wat eenvoudiger dan de tweede. In de tweede zetting heb ik geprobeerd het klagen, de pijn en de schreeuw tot God weer te geven. Als u belangstelling heeft voor koorzettingen kunt u met ondergetekende contact opnemen.

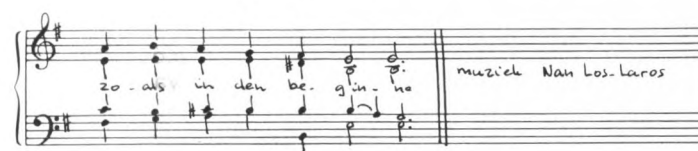
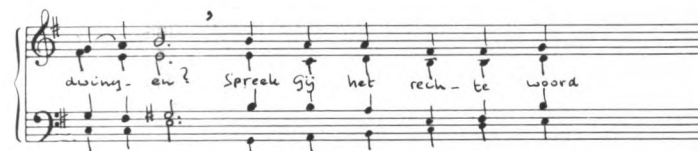
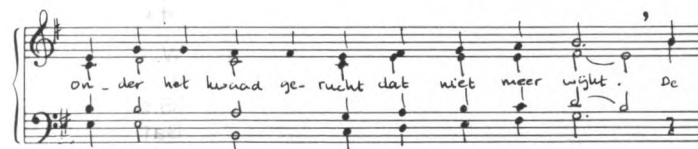
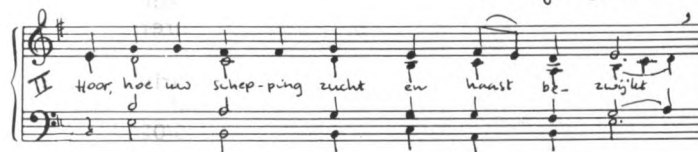
N. Los-Laros
Kapelstraat zuid 10
5503 CW Veldhoven
tel. 040-538569

KYRIE ELEISON

tekst : Jan Groenleer

tekst : Jan Groenleer.

Persverslag regio Kampen

Wij citeren uit het persverslag van de vergadering van de regio Kampen, gehouden op 3 dec. 1992 te Emmeloord onder meer het volgende:

Deze regionale vergadering is bijeen-geroepen voor het toelatingsonderzoek van br. S.J. Veenstra te Kampen. Alle benodigde bescheiden worden in orde bevonden: een goed getuigenis van de kerk van Kampen, een kandidaatsbul van de Theol. Universiteit te Kampen (Oudestraat) en een kandidaatsbul van het Ned. Geref. Seminarie te Amersfoort, een goed getuigenis van de T.S.B.

Br. Veenstra houdt zijn preek over Lukas 2:25-35. Uit de bespreking blijkt dat het onderzoek voortgezet kan worden. De volgende onderdelen komen aan de orde: O.T.: uitleg 1 Koningen 19. N.T.: uitleg Galaten 3. Kennis van de H. Schrift: Hoe spreekt de Schrift over de volkerenwereld? Kennis van de leer der kerk: De 2 naturen van Christus en de verzoening. Kennis van de Schriftuurlijke levenswandel: Schriftgebruik bij ongehuwd samenwonen en homofilie. Kennis van kerkgeschiedenis en kerkrecht:
- Kerkelijke vergaderingen (art. 31 t/m 37 AKS)
- Ontwikkelingen in de Gereformeerde kerken in de 1ste helft van de 20-ste eeuw.
- Augustinus.

Na beraad besluit de vergadering br. Veenstra beroepbaar te stellen in onze kerken. Hij ondertekent het Ondertekeningsformulier voor proponenten. De voorzitter feliciteert hem van harte en wenst hem en zijn vrouw Gods zegen toe in de dienst van de verkondiging van het evangelie. Hij betreft in zijn felicitatie ook de verdere familie en gemeenteleden van de kerk van Den Haag, de zendende kerk voor het zendingswerk in Nqutu, Zuid-Afrika. Het is de wens van br. Veenstra als zending te gaan werken.

Lijst van studenten met preekconsent:

J. Beeftink, Droststraat 22, 8271 TC IJsselmuiden, 05202-21244 (beroepbaar)

J. Dekker, Pr. Mauritserf 69, 8071 NJ Nunspeet, 03412-61671
C.T. de Groot, IJsselsteen 54, 3961 GD Wijk bij Duurstede, 03435-73140
C.P. Kleingeld, Loenhorst 49, 2402 LV Alphen a/d Rijn, 01720-33562 (beroepbaar)
J.P. Koedijk, Spinner 23, 1625 VC Hoorn, 02290-31051
A. ten Napel, 'T Skûtsje 13, 8501 SJ Joure, 05138-17573
P. Strating, Parallelweg 301, 2525 NR 's Gravenhage, 070-884205 (beroepbaar)

T.S.B. sekretariaat

Met ingang van 1 januari 1993 zal het sekretariaat van de Theol. Studiebegeleiding worden overgenomen door dhr. G. van Dijk, Aristotelesstraat 983, 7323 NZ Apeldoorn, tel. 055-670239. Ook alle aanvragen van T.S.B.-catalogi en bestellingen daaruit zullen dus voortaan aan dit adres gericht moeten worden.
J. Dekker, sekretaris T.S.B.

Cogma (militairen in den vreemde)

secretariaat: H.J. Bosch
Walkottelanden 40
7542 MR Enschede
Tel. 053-762272
Girono. 1378982
t.n.v. COGMA Enschede.

Het betreft militairen uit de Chr. Geref. en Ned. Geref. Kerken. De band met hen wordt onderhouden door het COGMA = Contact Orgaan Gereformeerde Militairen en Alleenstaanden. De alleenstaanden die in verband met hun werk of studie in het buitenland werkzaam zijn worden niet vermeld, omdat de lijst anders veel te lang zou worden.
COGMA: Contact Orgaan Gereformeerde Militairen en Alleenstaanden.

Majoor der Mariniers
P.U. van 't Hoff
no. 580217 145/025529
ASS DEFAT Napo 18
3509 VP Utrecht veldp.

Majoor Ds. A.W. Velema
legerpredikant
reg.no. 56.04.05.537
1 "NL/BE/VN.Bat."
St.ST.Verz.Cie. Napo 92
3509 VP Utrecht veldp.

G.D. van der Wal sergt.1
reg.no. 58.07.19.659.
1 "NL UN Signal Bat."
Napo 90
3509 VP Utrecht veldp.

Korp. 1 Jan Dusseljee,
reg. nr. 65.03.11.098
1.6 (NL BEUN Transport Bat.)
2e Compagnie
Napo 92
3509 VP Utrecht Veldpost.

P.F. Lavies
UNTOS OGL p.o. Box 75
22100 Nathariya
Israël.

J.P. de Groot
reg.no. 73.10.09.032
1 "NL VN Signal Bat."
Napo 90
3509 VP Utrecht veldp.

G.W. Westera
a.b. Hr. Ms. van Kinsbergen
Post 99999
1000 NB Amsterdam

Dpl.sld. J.K. van Loon
reg.no. 73.01.06.257
1 "NL Signal Bat."
Napo 90
3509 VP Utrecht veldp.

K.V. H. Verlind
Marinier 1 Alg.
reg.no. 70.09.03.270/023257
H-Comp Cambodja
Napo 10 3509 VP Utrecht veldp.

Korp. N.G.C. Meier
reg.no. 71.12.18.179
1 "NL/BE/UN Transport
1e Bat.2e Cie.
Napo 92
3509 VP Utrecht veldp.

Indien hier namen ontbreken van medebroeders, dan dient u hierover uw kerkeraad en niet het COGMA aan te spreken.
Ontbrekende namen zijn dan niet aan ons doorgegeven.

Indien uw eigen achternaam correspondeert met één van de beginletters v.d. namen hiervoor genoemd, neem dan de moeite om een groet aan uw broeder in Christus te zenden. Komt een beginletter van uw eigen naam niet voor, neem dan een willekeurige naam.
Voor al deze adressen geldt het binnenlandse portotarief. Behalve voor Israël. De Naponummers 90 en 92 betreffen de militairen in het voorm. Joegoslavië. Napo 10 is, zoals reeds is vermeld, Cambodja.

Spanje Nieuws

Mededelingen over het werk tot verspreiding van het Evangelie in Spanje en in Midden- en Zuid-Amerika en onder Spaanssprekenden, verspreid in vele landen van de wereld, gepubliceerd door de Spanje-Commissie van de Ned. Gereformeerde Kerk te Rijswijk-ZH.

Een bijzonder beroep op de lezers van Spanjenieuws

Dit nummer van Spanjenieuws heeft een wat andere vorm en inhoud dan gebruikelijk is en dat heeft uiteraard een reden. Deze is, dat onze financiële basis niet meer toereikend is om het werk voort te zetten in de omvang waarin het in de loop der jaren is gegroeid.
Als wij u daarover informeren, moet voorop staan dat wij zeer erkentelijk zijn voor de hulp die wij door de jaren heen van velen uit onze kerken hebben ontvangen. De ontwikkeling van de ontvangsten in de laatste vijf jaren is als volgt:

	1987	1988	1989	1990	1991
Particulieren	120947	122437	121511	112133	107467
Kerken	52464	50750	52433	52339	53184
Rijswijk	35197	37421	39583	36505	45193
Diversen	7492	4685	7985	3797	2923
Totaal	216100	215293	221512	204774	208767

Per jaar was dus gemiddeld f 212.000,- beschikbaar. Daarnaast hebben wij in de jaren 1988-1989 enkele bijzondere giften gekregen voor de financiering van een aantal nummers van het blad Estandarte de la Verdad.

Zoals uit het overzicht blijkt, zijn de bijdragen van de kerken constant gebleven, terwijl de giften van particulieren de laatste jaren duidelijk zijn teruggelopen. En daarin ligt nu ons probleem, want onze vaste kosten zijn in deze jaren aanzienlijk gestegen. De voortdurende geldontwaarding in Spanje, met inflatiepercentages van zes en zeven per jaar, had gevolgen voor de kosten van levensonderhoud van onze predikanten in dat land. Bovendien zijn de verzendkosten van boeken en brochures, ook internationaal, zeer aanzienlijk gestegen. Ook de drukkosten zijn niet aan de stijging ontkomen. Dit alles betekent, dat het bedrag dat overblijft voor de aanschaf van lectuur steeds kleiner wordt.

Nu beseffen wij heel goed, dat het niet vanzelf spreekt om voor een goed doel ieder jaar méér te vragen. Ook onze commissie heeft in zo'n geval eerst de taak om zoveel mogelijk de kosten te drukken. Wij hebben dat ook gedaan. Enkele kleinere ondersteuning hebben wij beëindigd. Wij hebben een eind gemaakt aan de mogelijkheid, dat arme kerken in Latijns-Amerika op onze kosten boeken konden kopen bij derden. En zelf geven we geen nieuwe boeken meer uit. Maar de grens is in dit opzicht bereikt, zoal niet overschreden. De situatie komt in zicht, dat we wel onze medewerkers kunnen betalen, maar geen geld hebben om hen werk te laten doen. Wij menen dat dit, ook gezien de enorme vraag naar positief christelijke lectuur, niet verantwoord is.

Daarom besloot onze commissie:

1. een dringend beroep te doen op de gemeente van Rijswijk om meer bij te dragen,
2. in overleg te treden met verwante organisaties of ze bepaalde uitgaven voor hun rekening willen nemen,
3. alle kerken aan te schrijven,
4. een beroep te doen op alle lezers van Spanjenieuws.

U zult begrijpen dat voor de toekomst van ons werk uit elk van deze kanten een bijdrage noodzakelijk is. Wij kunnen u verzekeren, dat alles wat u extra geeft regelrecht ten goede komt aan betrouwbare lectuur om de broederschap in Latijns-Amerika te versterken.

Overall kunt u lezen over de grote belangstelling voor de protestantse ker-

ken in dat deel van de wereld. Wat u niet leest, waar wij wel merken, is dat er een schrijnend gebrek is aan kennis van Gods Woord en de leer der zaligheid. Talloze voorgangers hebben op hun boekenplank geen andere boeken dan die ze van ons kregen. Wilt u ons helpen om te voorkomen, dat Gods volk daar verloren gaat door gebrek aan kennis?

Voor de Spanje-commissie, met broedergroet,
T. Huizenga, voorzitter
W. Smouter, predikant

Ned. Geref. kerk van Katwijk

Candidaat P.A. Strating te 's-Gravenhage heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aangenomen.

Ned. Geref. Kerk van Wormer

Het postadres van de Gemeente luidt thans: Postbus 105, 1530 AC Wormer. U wordt verzocht *alle* correspondentie via het postadres toe te zenden.

Ned. Geref. Kerk van Heemstede

Het scribaat berust thans bij Mw. J. Nieuwenhuizen-van Heerde, Meerweg 46, 2121 VB Bennebroek. Tel.: 02502-48121.

Het postadres blijft: Ned. Geref. Kerk, postbus 322, 2100 AH Heemstede.

Ned. Geref. Kerk van Arnhem

Ds M.W. Vrijhof aanvaardt beroep van Ned. Geref. Kerk te Arnhem

Reeds ruim een jaar was de Nederlands Gereformeerde Kerk te Arnhem vacant. Bij het zoeken naar een vervulling van de vacature van predikant werd ook de Christelijke Gereformeerde Kerk te Arnhem betrokken. Immers, al in de jaren 70 erkenden deze kerken elkaar als verbonden in Christus en onlangs was besloten aan de steeds hechter wordende samenwerking gestalte te gaan geven in een federatief verband. Ds M.W. Vrijhof, de Christelijke Gereformeerde predikant, verrichtte al een groot aantal diensten in de Nederlands Gereformeerde Kerk, zoals catechese, een deel van het pastoraat, woordverkondiging en bediening van de sacramenten.

Na diepgaand overleg in en tussen de beide kerken werd besloten dat de Nederlands Gereformeerde Kerk een beroep zou uitbrengen op ds Vrijhof. Dit beroep sloot aan bij het beroep dat de Christelijke Gereformeerde Kerk indertijd op hem uitbracht, zodat hij in beide kerken zou kunnen werken. Daarnaast werd er een vacature vastgesteld voor een Nederlands Gereformerd predikant in deeltijd, eveneens te beroepen door de gezamenlijke kerken.

Nu heeft ds M.W. Vrijhof, tot vreugde van beide gemeenten, meegedeeld het op hem uitgebrachte beroep te aanvaarden. Met ingang van januari 1993 zal hij dan ook werkzaam zijn als predikant van beide gemeenten. De bevestiging en intrede in de Nederlands Gereformeerde kerk zullen plaatsvinden op 17 januari 1993 om 15.30 uur in de Bethaniekerk (Laan van Presikhaaf 192a te Arnhem).

De kerken hebben inmiddels een beroepscommissie ingesteld om te werken aan de vervulling van de vacature voor een Nederlands Gereformeerde predikant. Ondertussen wordt in de komende jaren volgens een stappenplan verder gewerkt aan de vormgeving van het federatieve verband, waarbij de Nederlands Gereformeerde Kerk en Christelijke Gereformeerde Kerk uiteindelijk als een gemeente zullen functioneren, met in standhouding van de band aan de beide kerkverbanden.

Contactadres: C.J. Bernard, Deurnestraat 5, 6843 PM Arnhem. Tel. 085-816985.

Theologische Universiteit Apeldoorn

Informatie over de studie

Al jaren hebben wij de gewoonte om in de maand januari aan hen, die erover denken in de nieuwe cursus aan de Theologische Universiteit te Apeldoorn te gaan studeren, de nodige informatie te geven. Wie daarvoor naar Apeldoorn komt, kan het een en ander te weten komen over het principiële uitgangspunt van de universiteit, het studieprogramma, het studentencorps, enz. Ieder kan vragen wat hij of zij maar wil.

Hiervoor is een bijeenkomst belegd in het gebouw van de Universiteit op vrijdagmiddag 29 januari 1993 om 14.30 uur. Prof. dr. W. van 't Spijker hoopt een kort kennismakingscollege te geven. De docenten zijn gaarne bereid over de gang van zaken aan de Universiteit informatie te verschaffen. Wie er belangstelling voor hebben, doen er goed aan zich schriftelijk of telefonisch te melden. Het adres van de Theologische Universiteit is Wilhelminapark 4, 7316 BT Apeldoorn en het telefoonnummer is 055-213156.

L'Abri-Programma eerste kwartaal 1993

L'Abri-Nederland
Kromme Nieuwe Gracht 90
3512 NM Utrecht
Tel.: 030-316 933

A. Open huis – Utrecht

Iedere werkdag van 10.00 tot 17.00 is ons huis geopend voor studie of gesprek. Er is een grote hoeveelheid lezingen op band aanwezig. Verder is er de mogelijkheid om enige tijd in ons huis te zijn voor een persoonlijk studieprogramma.

B. Bijbelstudiekring – Utrecht

Iedere donderdagavond van 20.00 tot 22.00 is er bijbelkring, voor wie regel-

matig mee wil doen. Dit jaar wordt het boek Exodus behandeld.

C. Dinsdagavondlezingen – Utrecht
Dit kwartaal is het allesomvangend thema: 'Leven in een pluralistische wereld. Tussen fundamentalisme en relativisme.'

12 januari: *Racisme*, Pieter v. Kampen
26 januari: *Een nieuw Europa: Wat bindt ons samen?* Wim Rietkerk
09 februari: *Pluralisme – over het kwartaalthema* (zie boven) Wim Rietkerk
23 februari: *Alternatieve geneeswijzen*, Pieter v. Kampen
09 maart: *Relatie hebben met een anders-gelovige (gemengde verkering)*, Wim Rietkerk
23 maart: *Ieder gelooft op zijn eigen manier*, Wim Rietkerk
(zie ook weekend 2-4 april)

De zomerconferentie in 1993 in Eck-en-Wiel begint op zaterdag-middag 3 juli om 15.00 en is in de eerste week bedoeld voor wie verder wil komen in zelfkennis (de psychologische week). Alleen wie de volle vijf dagen meedoen van 3 t/m 7 juli.

Weekend gasten kunnen het weekend van 9-11 en van 16-18 kiezen. We sluiten af met een kunstweekend van 16-19 juli. Het programma is op 1 april klaar.

Er zijn nieuwe cassettes verkrijgbaar over:

- * Milieucrisis (ook uitgetypt verkrijgbaar), Wim Rietkerk
- * Leiding, Pieter v. Kampen
- * De ziekte van Nederland (normvervaling), Wim Rietkerk
- * Education and the loss of heroes, Dick Keyes
- * Oneigenlijke redenen om te geloven, Wim Rietkerk
- * Eigenlijke redenen om te geloven, Pieter v. Kampen

Alle cassettes zijn verkrijgbaar door het overmaken van f 5,- en portokosten (1 cass.: f 1,90, 2-4 cass.: f 2,70, 5-10 cass.: f 5,-).

Er is ook een nieuwe bijgewerkte cassettecatalogus te verkrijgen door overmaking van f 5,- op giro 2069742 t.n.v. Stichting L'Abri-Utrecht.

Wilt u vermelden welke cassettes u bestelt?

Weekends in Eck-en-Wiel

1) 22-24 januari

Wat zit er achter het nieuwe Europa? met medewerking van prof. B. Goudzwaard

- * vrijdagavond: ± 20.00 Welkom en bijbelstudie, door Wim Rietkerk
- * zaterdagmorgen: Europa, 'Gods experiment'?, Wim Rietkerk
- * zaterdagmiddag: Geestelijke achtergronden, Bob Goudzwaard
- * zondagmorgen: 11.00 Kerkdienst, o.l.v. Pieter v. Kampen
- 14.30 Sluiting
- Kosten voor het weekend: f 50,- Slaapzak meenemen.

2) 5-7 maart

De reis naar binnen. In dit weekend houden we ons opnieuw bezig met basisvragen: 'Ik wou dat ik kon geloven'; 'Biedt Jung ons een uitweg?'; 'Is geloven een reis naar je diepste zelf?'
* vrijdagavond: ± 20.00 Welkom en bijbelstudie, door Greta Rietkerk
* zaterdagmorgen: Yin-Yan en Jung, Pieter v. Kampen
* zaterdagmiddag: De reis naar binnen, ('Waar zit dat 'beeld van God'?') Wim Rietkerk
* zaterdagavond: Ungame
* zondagmorgen: Kerkdienst, o.l.v. Wim Rietkerk

Kosten voor het weekend: f 50,-
Slaapzak meenemen.

3) 2-4 april

Zijn alle religies gelijk? (Worden alle mensen behouden?)

- * vrijdagavond: ± 20.00 Welkom en bijbelstudie, door Greta Rietkerk
- * zaterdagmorgen: Waarheid en religie, Wim Rietkerk
- * zaterdagmiddag: Islam, Pieter v. Kampen
- * zondagmorgen: 11.00 Kerkdienst o.l.v. Wim Rietkerk

Kosten voor het weekend: f 50,-
Slaapzak meenemen.
Opgeven: 030-316933
Plaats: Burg. Verbrughweg 40, Eck-en-Wiel

Let op! De laatste bus gaat uit Rhenen (richting Tiel) om ong. 19.00 en uit Tiel (richting Rhenen) om ong. 18.30!!

Ned. Geref. Kerk van Rijsbergen

In afwijking van het vermelde in het Jaarboekje 1992 luidt het adres van het scribaat sinds medio 1991: 'Diaconia' Gommersstraat 87, 4891 AP Rijsbergen.

Conferentieweek op 'De Wittenberg'

Waar is de Waarheid?

Conferentieweek op De Wittenberg
Is het christelijk geloof wel waar?
De opstanding van Jezus: verbeelding of werkelijkheid?
Wat is de waarde van het leven?
Deze vragen staan centraal in de conferentieweek die van 4 t/m 8 januari 1993 wordt gehouden op De Wittenberg, Christelijke Hogeschool en Toerustingscentrum, te Zeist. U bent van

harte uitgenodigd voor de avondlezingen op:

Dinsdag 5 januari: M.L. Otto de Bruijne – Echt leven
Woensdag 6 januari: ds. Wim Rietkerk – Eén waarheid?
Donderdag 7 januari: Eva den Hartog – Geloof je ervaring?
Deze lezingen beginnen om 19.30 uur in het gebouw van De Wittenberg, Krakelingweg 10 te Zeist. Tel. 03404-24166.

Vrienden van Aix.

Comité 'Vrienden van Aix'.
(onder auspiciën van het Int. Reformatorisch Verbond – afd. Nederland).

Oktober 1992.

Aan alle 'Vrienden van Aix' in Nederland,

Wanneer wij ons ook ditmaal weer tot u richten met een verzoek om uw steun aan de Vrije Gereformeerde Theologische Faculteit te Aix-en-Provence voort te zetten, dan wel te beginnen, dan mag er begonnen worden met onze dankbaarheid tot uitdrukking te brengen.

Om meer dan één reden.

Moesten wij in onze vorige brief melding maken van een aanzienlijk tekort op de lopende uitgaven van de faculteit, nu mogen we melden dat uitgaven en inkomsten weer een (wankel!) evenwicht vertonen.

U herinnert zich wellicht de reden van het tekort. Tot voor enkele jaren werden drie van de docenten betaald door middel van zendingsgelden vanuit de Verenigde Staten. Deze drie docenten keerden inmiddels terug naar de V.S. Als laatste vertrok vorig jaar de docent Nieuwe Testament Prof. Peter Jones, na een verblijf van 12 jaar in Aix. Hij aanvaardde een professoraat N.T. aan het Westminster Seminary. Vervanging van deze docenten diende te gebeuren uit eigen middelen.

Door een geweldige inspanning is men er in geslaagd deze budgettaire schok te boven te komen.

Voordeel van deze personele verandering is, dat door het aantrekken van meer franse docenten de faculteit een meer 'frans' gezicht vertoont. Dat is voor een opleiding, die zich in de eerste plaats op Frankrijk richt, een goede zaak.

Overigens is het financieel evenwicht nog zo wankel, dat de huidige ontvangsten nu wel de lopende uitgaven dekken, maar niet voldoende zijn om de opgelopen achterstand weg te werken.

Onze steun blijft dringend nodig. Hierbij mag vermeld worden dat soortgelijke comités werkzaam zijn in Zwitserland en de Verenigde Staten.

Een tweede reden tot dankbaarheid is de stijging van het aantal studenten. Waar andere opleidingen een dalende lijn vertoonden, is het aantal eerste jaars in Aix gestegen. Het totale aantal voor de cursus 1992/1993 is nu ± 79.

Dank mag er bovenal zijn jegens de trouwe en trouwhoudende God des Verbonds, Die nu alweer vanaf 1974 deze opleiding in Frankrijk met Zijn gunst omringde. De invloed van deze gereformeerde opleiding gaat merkbaar worden in het franse kerkelijke leven. Met vrijmoedigheid doen we daarom dit beroep opnieuw op u als partikulier, kerkeraad of in welke andere hoedanigheid dan ook om dit in afhankelijkheid begonnen werk de middelen te verschaffen om voort te gaan.

Met christelijke groet en zegenbede,

Het Comité 'Vrienden van Aix'.
ds. P. Kolijn, voorzitter
drs. A. Kroon, secretaris
M. v.d Linden-Westhoeve, penningmeester
Mr. Ds. B.C. Carp
drs. A.G. den Houting
dr. B. Wentsel
ds. J. Westerink.

Correspondentie-adres:
drs. A. Kroon,
Vrijheidslaan 28,
3621 HH Breukelen.

Postgirorekening:
3704064 ten name van penningmeester
Comité 'Vrienden van Aix' te Zoetermeer.

Belangrijk: Wenst u voor persoonlijke giften in aanmerking te komen voor belastingaftrek, dan dient u uw giften over te maken aan:
Int. Ref. Verbond, afdeling Nederland,
postrekening nr. 290193 te Apeldoorn,
onder vermelding van 'Faculteit Aix'.

Bestuur Internationaal Reformatorisch Verbond, afdeling Nederland:
ds. K. Boersma, voorzitter
prof.dr. B. Kee, secretaris
prof.dr. J.D. Dengerink
ds. P. Kolijn
ds. J. Cziria

Comité van aanbeveling:
Ir. J. van der Graaf, Huizen (NH)
drs. H. de Jong, Zeist
ds. S. Kooistra, Apeldoorn
ds. C. Mak Azn., Zutphen
prof.dr.ir. E. Schuurman, Breukelen
prof.dr. W.H. Velema, Apeldoorn
prof.dr. H.N. Ridderbos, Kampen
Ir. H. van Rossum, Zeist.

Over de wortel en de boom

Vorig jaar vond de officiële oprichting plaats van de 'Vereniging van Christen-Pedagogen en -Beroepsopvoeders' (VCPB). Deze vereniging organiseert op zaterdag 16 januari 1993 een landelijk congres onder de titel 'over de wortel en de boom'. Er zijn twee sprekers uitgenodigd. Prof. Dr. J. van der Walt (hoogleraar pedagogiek in Potchefstroom, Zuid-Afrika) zal ingaan op het mogelijk-zijn van een christelijke pedagogiek als wetenschap. Drs. W. de Haas (Vrije Universiteit, Amsterdam)

zal de vraag naar de noodzaak van een christelijke pedagogiek aan de orde stellen. Na de beide inleidingen is er uitgebreid ruimte voor discussie. Daarbij zal zeker de vraag aan de orde worden gesteld op welke manier de inhoud van de beide lezingen vertaald kan worden naar de praktijk van de opvoeding binnen de verschillende werkvelden. Tussen de middag wordt de bezoekers een lunch aangeboden en is er een info-markt. Het congres staat open voor leden en niet-leden van de VCPB. Niet-leden kunnen zich tot 6 januari 1993 opgeven door f 45,- over te maken op girorekening 22 47 500 van het Christelijk Studiediecentrum ICS in Amsterdam o.v.v. 'VCPB-Congres 1993'. Voor studenten die geen aspirant-lid zijn bedragen de kosten f 35,-. Informatie over dit congres is tevens via het ICS verkrijgbaar, p/a N.Z. Voorburgwal 91-1, 1012 SG AMSTERDAM, telefoon (020)-62 57 141/62 37 067.
Zaterdag 16 januari 1993, 10.00 tot 16.00 uur: VCPB-Congres 1993. Plaats: Baptistenkerk, Daelwijcklaan 3, Utrecht (bus 3, Zuilen).

'Gelovend denken' nieuwe inleiding Reformatorische Wijsbegeerte

UTRECHT – Op 18 december wordt onder de titel 'Gelovend denken' het boek gepresenteerd, dat de jonge christen-filosoof dr. R. van Woudenberg in opdracht van de Stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte geschreven heeft. De Stichting wil hiermee een nieuwe inleiding in de reformatorische wijsbegeerte presenteren ter vervanging van inmiddels verouderde inleidingswerken. De prof.dr. M.C. Smitstichting maakte de publicatie mede mogelijk. De inhoudelijke begeleiding werd opgedragen aan een commissie, bestaande uit prof.dr. H.G. Geertsema, prof.dr. S. Griffioen en prof.dr. J. van der Hoeven. De Vrije Universiteit werkte mee door de auteur 'onderdak' te verlenen. Het boek 'Gelovend denken' is algemeen-wijsgerig van aard; binnen enkele jaren zal een tweede deel volgen, dat een introductie op de vakwetenschappen zal bevatten. De Stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte zegt „bizarde verheugd” te zijn over de publicatie: „De auteur is erin geslaagd op de heldere wijze de reformatorische wijsbegeerte te actualiseren”. Het boek zal gebruikt worden op cursussen en in studiekringen. In het najaar, als de auteur weer in Nederland is, zal een symposium aan het boek worden gewijd. „Gelovend denken” is deel 7 in de zogenaamde Verantwoording-reeks, die verschijnt bij uitgeverij Buijten & Schipperheijn te Amsterdam. Voor dit boek is tevens samengewerkt met uitgeverij Kok in Kampen. (reformatorische wijsbegeerte)

Ir. N.M. Tramper benoemd als secretaris GZB

Het bestuur van de Gereformeerde

Zeningsbond in de Ned. Herv. Kerk heeft Ir. N.M. Tramper (39) benoemd als secretaris voor de regio Europa en het Midden-Oosten. De toenemende betrokkenheid van de GZB bij zendingswerk in Europa en de samenwerking van de GZB met de Morgenlandzending hebben geleid tot deze uitbreiding van het secretariaat buitenland. Ir. Tramper is sinds 1986 directeur van de Chr. Hogeschool en Toerustingscentrum 'De Wittenberg', v.h. Reformatorische Bijbelschool te Zeist. Komend voorjaar hoopt hij op een nader bekend te maken tijdstip bevestigd te worden als predikant voor buitengewone werkzaamheden.

De Wittenberg houdt open huis

De Wittenberg, Christelijke Hogeschool en Toerustingscentrum, houdt Open Huis op zaterdag 30 januari aanstaande.

Als je geïnformeerd wilt worden over één van de opleidingen van De Wittenberg in Zeist, voorheen Reformatorische Bijbelschool, ben je vanaf 10.30 uur van harte welkom voor een kop koffie. Om elf uur begint een afwisselend programma met o.a. introductielessen, een rondleiding en een bijdrage van enkele (oud-)studenten over de dagopleidingen van De Wittenberg:
– HBO voor godsdienstonderwijs, missionair en pastoraal werk
– Vormingsjaar
– Opleidingsjaar Zending en Evangelisatie

Ook is het mogelijk een dag mee te lopen en zo kennis te maken met het leren en leven op De Wittenberg, met het lesprogramma, de studenten, docenten en stafleden. Bel even voor een afspraak.

De Wittenberg, Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist. Tel. 03404-24166

De Vijverberg en Felua

De besturen van de Protestants Christelijke Hogescholen De Vijverberg en Felua te Ede hebben de beslissing genomen stappen te nemen om te komen tot een door beide besturen gewenste fusie van de instellingen per 1 januari 1994.

De besturen willen deze stappen zetten teneinde:

– te streven naar het versterken en uitbreiden van een niet alleen regionaal maar ook landelijk instituut voor orthodox christelijk hoger beroepsonderwijs;

– in te spelen op de ontwikkelingen in het hoger beroepsonderwijs.

De christelijke hogeschool Felua verzorgt hoger pedagogisch onderwijs: de studierichting opleiding leraar basisonderwijs alsmede de nascholing voor onderwijsgevend in het basisonderwijs.

De christelijke hogeschool De Vijverberg biedt hoger sociaal agogisch onderwijs en hoger gezondheidszorg onderwijs (verpleegkunde). Voor bovengenoemde werkvelden en op het terrein van kerkelijk wordt ook contractonderwijs verzorgd. De vestigingsplaats van de instelling blijft Ede.

Voor de klas? EEN GOEDE KEUS!

christelijke hogeschool
studierichting PABO

dagopleiding leraren basison-
derwijs
nascholing onderwijsgeevenden

Prins Bernhardlaan 25, 6713 MA EDE
Telefoon: 08380-19056

AANMELDING STUDENTEN PABO 1993/94

Toelatingseisen diploma havo, vwo, vhbo (nieuwe stijl),
mbo (3-jarige dagopleiding)

(wie niet over één van deze diploma's be-
schikt, maar wel 21 jaar of ouder is, kan
een toelatingsonderzoek aanvragen)

Informatie-avonden 18 februari en 22 april 1992 (19.00 - 22.00
uur) in de aula van de hogeschool.

Aanmeldingsformulieren, informatiefolders en brochures zijn
verkrijgbaar bij decanen van de scholen en bij onze administra-
tie.

Het is ook mogelijk een dag mee te lopen; wanneer je dit van plan
bent, bel dan de hogeschool om een afspraak te maken.

Aanmeldingen dienen zo spoedig mogelijk te geschieden.

UITGAANDE VAN DE STICHTING
REFORMATORISCHE BIJBELSCHOOL

Het bestuur vraagt per 1 april 1993 of z.s.m. daarna een

directeur m/v

i.v.m. benoeming elders van de huidige functionaris. Naast affiniteit met
het leiden van een niet gesubsidieerde instelling en bereidheid daarin de
volle breedte van de gereformeerde gezindte te dienen zijn de volgende
aspecten van belang:

- ▲ bezieling en visie voor een instelling waar leren en leven nauw
verbonden zijn
- ▲ brede ervaring op onderwijskundig, kerkelijk en/of missionair terrein
- ▲ een passende onderwijsbevoegdheid en een academisch werk- en
denkniveau
- ▲ meelevend belijdend lid van een der kerken van gereformeerd belijden
- ▲ communicatief vaardig in woord en geschrift, organisatorisch bekwaam,
managementkwaliteiten

Salaris afhankelijk van leeftijd en ervaring maximaal f 4.000,- per maand.
Aan belangstellenden wordt op verzoek een informatiepakket toegezonden.
Inlichtingen bij de voorzitter, drs. Joh. Vuyk, tel. 08382-1956 en de huidige
directeur ir. N.M. Trammer, tel. 03404-18347. Sollicitaties vóór 10 januari '93
aan de secretaris, drs. H.J. van Maanen, Langenberglaan 5, 6711 HK Ede.

DE WITTENBERG, KRAKELINGWEG 10, 3707 HV ZEIST, TEL. 03404-24166.
▲ HBO VOOR GODSDIENSTONDERWIJS, MISSIONAIR EN PASTORAAL WERK
▲ VORMINGSJAAR
▲ OPLEIDINGSJAAR ZENDING EN EVANGELISATIE
▲ KORTE CURSUSSEN

De Nederlands Gereformeerde Kerk van Baarn eo zoekt
een

PART TIME (ASPIRANT) DOMINEE

Onze gemeente is nu een jaar vacant.
Kandidaten die zich geroepen voelen tot deze taak ver-
zoeken wij hun reacties, die vanzelfsprekend vertrouwe-
lijk zullen worden behandeld, voor 22 januari te richten
aan:

Nederlands Gereformeerde Kerk Baarn eo
Postbus 457,
3740 AL Baarn

Indien u eerst een gesprek wenst of nadere inlichtingen,
neemt u dan contact op met de voorzitter van de kerke-
raad: de heer H.J. Luth, telefoon: 02154-18636.

FINANCIËLE ADOPTIE

Miljoenen kinderen in de
Derde Wereld leven dagelijks
in een onbeschrijflijke nood.
Eén pennestreek en u brengt
verandering in een kinderleven.
Voor f 37,50 of f 40,- per
maand zorgt u voor voedsel,
kleding, christelijk onderwijs
en medische zorg.

Meld u aan als sponsor!

Postbus 560
4200 AN Gorinchem
Telefoon 01830-24288
Postbank 30.20.900
ABN-AMRO 50.98.11.566

**WOORD
& DAAD**

DRIETOUR REIZEN

Geheel verzorgde (rond) reizen in goe-
de hotels inkl. vol pension ekskursies
verzekeringen. Scherpe all-in prijzen.
Deskundige leiding.

**Interkerkelijke
Stichting
Driebergen**
Postbus 162
3970 AD Driebergen
Telefoon 03438-12844
(09.00-12.00 uur)
(15.30-16.30 uur)

■ **Bijbelse landen:** Israël 10 d./14 d./
15 d. v.a. f 1685,-; Egypte 15 d.
f 2275,-; Griekenland 15 d. v.a.
f 1790,-; Kreta 15 d. f 1965,-; Turkije
15 d. f 1775,-; Jordanië/Syrië 14 d./
17 d. v.a. f 2280,-.

■ **Europa:** Vele landen 8-15 d. van
f 735,- t/m f 1825,-

■ **Verre landen:** West Amerika 17 d.
f 3775,-; Indonesië 20 d./21 d./23 d.
v.a. f 3295,-; Zd. Afrika 29 d. f 4495,-;
Marokko 15 d. f 1950,-.

Speciale jeugd- en minder valide reizen.

**Dit is slechts een greep! Vraag de
gratis Reisgids!**

Drietour Reizen:
gezellige reizen

Psalm 146:5

D.V. op 13 januari 1993 herdenken onze ouders en grootouders

**AREND JACOBUS VAN HELDEN
EN
JOHANNA VAN HELDEN-PRONK**

het heuglijke feit dat zij 50 jaar geleden in het huwelijk zijn getreden.

Rotterdam: Maarten van Helden
Els van Helden-Veltkamp
Amstelveen: Elly van Dalen-van Helden
Johan van Dalen
Amsterdam: Marianne van Helden
Aalsmeer: Joke van Helden
Woudenberg: Jos van Helden
Martha van Helden-Abraham
Apeldoorn: Pieter van Helden
Gerda van Helden-Hamer
Alkmaar: Renske Reijntjes-van Helden
Marco Reijntjes
en kleinkinderen

U kunt hen hiermee feliciteren op woensdag 13 januari 1993 tussen 16.00 en 17.30 uur in restaurant "De Oude Prins" Amstelzijde 37, Ouderkerk a/d/ Amstel.

Het adres van onze ouders is:
Maarten Lutherweg 424, 1185 BB Amstelveen
tel. 020-6450922

christelijke hogeschool
studierichting PABO

dagopleiding leraren
basisonderwijs
nascholing
onderwijsgevend

Prins Bernhardlaan 25, 6713 MA EDE
Telefoon: 08380-19056

Afscheid van de heer A.G.J. Buesink

Na een 40-jarige onderwijsloopbaan en een 20-jarig dienstverband met "Felua" neemt de heer A.G.J. Buesink, lid van het College van Bestuur van onze hogeschool, afscheid van het christelijk (opleidings-) onderwijs.

Bij deze gelegenheid biedt het bestuur van "Felua" de heer en mevrouw Buesink een afscheidsreceptie aan op D.V. **woensdag 20 januari 1993**.

Deze receptie begint op 17.00 uur in de hal van ons gebouw, Prins Bernhardlaan 25 te Ede.

Het bestuur nodigt hiermee met name oud-medewerkers, oud-studenten (HAVO en PABO), oud-cursisten van nascholingscursussen, mentoren, vrienden en bekenden hartelijk uit tijdens deze receptie de heer en mevrouw Buesink te groeten,

Het bestuur

Met droefheid hebben wij kennis genomen van het overlijden van onze vroegere predikant

DS. H. KIEZEBRINK

Hij heeft onze gemeente als predikant gediend in de jaren 1969-1972. Hij deed dat op de speciale, hem zo eigen wijze en met volle inzet van de hem gegeven gaven en krachten. Wij zijn de Here dankbaar voor alles wat hij ook in en voor onze gemeente heeft mogen betekenen.

Namens de Nederlands Gereformeerde Kerk
van Almkerk-Werkendam
J. Vink, praeses
J.C. van Oene, scriba

Een bijzonder mens is van ons heengegaan

HENK KIEZEBRINK

door zijn aanwezigheid en inzet in onze kring heeft hij op zijn geheel eigen wijze ons verbonden met kerk en homoseksualiteit.

Werkgroep Homoseksualiteit in Christelijke Geref. en
Nederlands Gereformeerde kring

*Trekt gij door water, Ik ben bij u, gaat gij door rivieren,
zij overspoelen u niet. Moet gij door vuur heen, gij zult
u niet branden, en de vlammen deren u niet.
Want Ik ben de Here uw God, de Heilige van Israël, uw Redder.
Jesaja 43:2, 3a*

Ten gevolge van het vliegtuigongeluk bij Faro in Portugal zijn om het leven gekomen

Onze moeder, schoonmoeder en oma

**TRIJNTJE IPPEL-DIJKENS
(TINY)**

sinds 6 juni 1977 weduwe van Jan Ippel

op de leeftijd van 70 jaar

Ugchelen:
Clara de Hoog-Ippel
Arie de Hoog
Cees-Jan en Simone
Jan-Paul, Hans-Peter, Eva-Maria

Waalre:
Willy Schröder-Ippel
Peter Schröder
Evertjan, George-Christiaan

Faro, 21 december 1992
Korrespondentie-adres:
Bouwhofweg 35, 7339 HB Ugchelen

De begrafenis heeft inmiddels plaats gevonden.

onze zuster, schoonzuster en tante

**CORNELIA HENDRIKA IPPEL
(Corry)**

vriendin van John Jimmink †

op de leeftijd van 42 jaar

Vigo (Spanje):
Lysbeth Ippel
Anselmo Seoane P. de Montenegro
Karen, Arian

Zeist:
Atie Buurman-Ippel
Fred Buurman
Frank, Gerbrand, Emma

Huissen:
Marrienne Geerts-Ippel
Jan Henk Geerts
Martine, Kristian, Elske

Bij de vliegcrash in Faro heeft de Heere tot zich genomen onze lieve vriendin

TINY IPPEL-DIJKENS

Zij blijft in onze herinnering na jarenlange vriendschap

Arnhem
J. Amptmeijer
D. Amptmeijer-Bennik

Veenendaal
N.C. Peeneman
T. Peeneman-
Waanders

21 december 1992